

D III 118344

RAZGOVORI IN RAZGLEDI

LIST ŠTUDIJSKEGA KROŽKA ZA SLOVENSKO KULTURO - RESEARCH CENTER FOR SLOVENIAN
AND CULTURE - TORONTO, 61 MCFARLAND AVE, ONTARIO, CANADA - št. 6 April 1956.

DUH-OSEBA-OBČESTVO

"Predvsem ne smemo prezreti, da se dogaja pod tem sistemom nasilja (komunizmom, op. pisca) radikalna prevzgoja velikega dela človeštva v smislu občestvenega misljenja. Vsaj dvomljivo je, če je zapadni človek sam iz sebe pripravljen, da odloži zopet svoj neobzdrani egoizem"
K. Bröckmüller, S.J., Christentum am Morgen des Atomzeitalters, str. 166/7.

Slovenci smo kot del zapadne kulture sprčeli tudi mnoge njene poteze, ki so kazale že znake razpadanja, med njimi tudi pretirani individualizem ter navdušenje za mehanizacijo družbenega in društvenega življenja. Ker je mladina čutila, da taka kulturna usmerjenost mori duha, smo že večkrat v polpretekli dobi doživeli spontane pojave novih gibanj, ki so povdarjala proti obliki ter črki duha, proti organizaciji človeka in proti masi osebnost. Zaradi neupravičenega nasprotovanja starejših, ki niso imeli dovolj razumevanja za dinamiko družbenega življenja, je žal mnogo teh pozitivnih in kulturno tvornih sil splahnelo, nekaj pa jih je celo zašlo v službo komunizma, ki porablja gesla občestva samo kot vabo, da podvrže ljudi svojemu uničujočemu procesu razosebljenja in spreminjanja v maso.

Ker uspeva kultura samo v občestvu, ki ga sestavljajo osebnosti, stavlja sodobnost posebne naloge ne samo onim v domovini, ki jih je revolucija res v marsičem vrgla iz zgolj osebnih tirnic in jim kruto realno predočila tudi sočloveka in skupnost, marveč tudi nam, ki živimo v pretežno individualistično usmerjenih družbah Zapada.

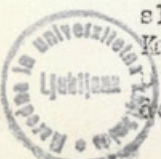
Komunizem sicer mnogo govori o skupnosti, toda jo dejansko ruši, ker dopušča osebnost, pa še to brez etičnih vezi, samo vrhu strankarske hierarhije, v vseh drugih pa jo uničuje. Poedinci so mu samo zamenljive številke velikanskega družbenega stroja brez lastne vrednosti. Njih vrednost predstavlja samo njihova koristnost pri doseganju t.zv. družbenih ciljev.

Zato predstavlja zgodovinsko nalogo Slovencev pod komunističnim režimom, da se sprijaznijo z umogini spremembami zlasti v svetnem redu, ki morejo biti bližje krščanskemu pojmovanju, če jih preveva pravi duh. Ker komunizem tega duha dati ne more, ga morajo skušati vdahnuti katolicani sami vsak v svojem okolju, čeprav je morda samo po sebi lažjano. Komunističnim frazami o občestvu in skupnosti morajo dajati polno vsebino, ker le tako bo možno ohraniti te pridobitve tudi bodočnosti. Ker pa more resnično občestvo rasti le iz osebnosti, mora zavestno skrb za gojitev lastne osebnosti spremljati tudi podvojena skrb za oslabitev komunističnega prizadovanja za uničenje osebnosti. Proti komunističnemu naglašanju snovnih dobrin morajo vzdrževati prvenstvo duhovnih.

Zaradi človeško slabosti, ki se le prerada poloni v sorazmernem blagostanju, čeprav je zmožna v primerih preganjanja ali stiske tudi heroičnih dejanj, je morda se težja naloga onih Slovencev, ki niso dnevno izpostavljeni pritisku komunističnega režima.

Ker je celotna kultura zapadnega sveta individualistično ter materialistično usmerjena, ter živi v glavnem še od dediščine pretoklosti, ki se ni dokraja porabljena, čeprav se zaloga uravnih rezerv stalno manjša, ter deloma od živega duha manjšinskih skupin, ki se ne predajajo toku življenja, marveč hočejo zavestno graditi bodočnost na duhu, osebnosti ter občestvu, njeno dozdevno se dokaj dobro delovanje vzbuja pri mnogih vtis, da je trenutna oblika življenja Zapada idealna za človeštvo. Zato ne vidijo potrebe po kakih reformi, marveč bi hoteli celotni sestav prenesti tudi na domača tla.

Ta površinski optimizem pa žal ni upravičen, kar začnemo uvidevati celo ljudje, ki žive tukaj. Vojaške oblasti ugotavljajo, da vodi sedanji način življenja v telesno in duhovno degeneracijo. Pri naborih od julija 1952 do junija 1954 v ZDA so ugotovili, da je 11% nabornikov ali eden od devetih preralo pisnen, da bi jih mogli porabiti za vojaško službo. Od tistih, ki so bili potrjeni za vojaško službo, pa jih ena četa tretjina (33,3%) ni sposobnih za kako nadaljno izobrazbo. Kanadski pisatelj Bruce Hutchison (življenjepis Mackenzie Kinga "The Incredible Canada" ter ozi. Kanade "The Unknown Country"), ki je pred kratkim prepotoval Kanado in pripoveduje o svojih izkušnjah, je ugotovil: "Kotavilino" je škilova p. ba zapadne druž-



do in pripravlja novo knjigo, je izjavil: "Materializem je Ahilova peta zapadne družbe. Iskranje narasajočega števila dobrin in luksuznih predmetov se nikdar ni zgradilo velike kulture, pač pa jih je že mnogo uničilo." (The Ensign, 17. marca 1956, str. 5).

Zato predstavlja zgodovinsko nalogo svobodnih Slovencev dolžnost iztrgati rast slovenske kulture iz te časovno pogojene kulturne enostranosti v smeri materializma in individualizma ter zaščitati vodilne smernice obnovljene rasti iz duha, osebnosti in občestvenosti, ki bodo ob ugodni priliki dopolnile ter izpolnile nove družbene oblike v domovini.

V Angliji, ZDA in drugih anglosaksonskih deželah opazamo zanimiv pojav. Čeprav ni med strankami tolikih razlik kot smo jih vajeni na evropskem kontinentu, opazamo vendar, da se ene usmerjane bolj občestveno, druge bolj individualistično. Ko se menjavajo v upravi države, uvajajo prve dokaj daljnosežne reforme (socialisti v Angliji podpravljenje znatnega dela gospodarstva, socialno zdravljenje itd., demokrati v ZDA novo gospodarsko in socialno politiko - New Deal, priznanje in pospeševanje delavskih organizacij itd.), druge pa po prevzemu oblasti teh novosti ne odpravijo, marveč samo izvajanje nekoliko omilijo. V naši domovini je bila družbena sprememba odkupljena žal z desetstisoci nedolžnih in nepotrebnih človeških žrtev. Zato pa je naša odgovornost še toliko večja, da ne zamudimo nobene prilike za pravi razvoj ter pravilno usmeritev bodoče rasti slovenske kulture - ne oni v trpljenju doma, ne mi v lagodnosti v svobodi.

Duh, osebnost, občestvo bi bilo morda vsaj zasilne oznake nove dobe, ki se poraja, ki pa se bo uresnicila samo, če si jo bomo priborili z molitvijo, delom in požrtvovalno odpovedjo. Je že tako, da ne trpi sile samo nebeško kraljestvo po smrti, marveč tudi "božja država" na zemlji. Uresničitev božjega reda na zemlji pa je po dovolj zgodovnem pričevanju zgodovine edino, ki omogoča človeku človeka dostojno življenje in močno kulturo.

R. Čuješ

NEKAJ MISLIK STANOVSKI DRUŽBI

O stanovski ureditvi družbe po načelih Pijeve okrožnice "Ob štiridesetletnici", ki govori "o Obnovi družbenega reda" in katere srebrni jubilej obhajamo letos 15. maja, so tudi že Slovenci toliko napisali, da je težko dodati kaj novega. Zato se bom omejil na nekaj opomb.

DELO ZA STANOVSKI DRUŽBENI RED DOLŽNOST

Iz okrožnice Pija XI. sledi, da je stanovski red družbe naraven in da je zato naša dolžnost, da ga zopet zgradimo.

Eni sestavljajo zaradi tega že podrobne načrte za stanovski družbeni red, med tem ko drugi morda prav zaradi teh prepodrobnih načrtov ter slabih izkušenj z italijanskimi ter avstrijskimi korporacijami gledajo na ostvaritev stanovskega reda dokaj skeptično.

PSIHOLOŠKE TEŽAVE

Stanovski družbeni red je že obstojal. Njegov pomeni zato govorjenje o stanovski družbi povračanje v "temni" srednji vek. Ljudje, ki živijo, čeprav nezavedno, se pod vplivom idej francoske revolucije, so mnenja, da sta demokracija in stanovski red v načelu nezdržljiva. Drugi zopet enačijo italijanski ter avstrijski korporativizem s stanovsko idejo ter odklanjajo zaradi njiju tudi idejo samo. Večina pa trpi -verjetno nezavedno- pod enačenjem stanovskega družbenega reda s korporacijsko ureditvijo gospodarstva ter prezre, da je gospodarstvo samo en odsek družbenega življenja in se to načelno samo sredstvenega značaja. Za vse predstavlja težavo gledati stvari v pravi časovni perspektivi. Za sodanje težave hočemo takojšnjih sto odstotnih rešitev in nam ne gre v glavo, da je naše delo samo majhen prispevek v okviru občestva, ki potrebuje za razvoj določenih idej ter izgraditev ustanov čela stoletja.

POGOJI ZA STANOVSKI DRUŽBENI RED

Družbenega reda ni mogoče dekretirati, ker je vedno odraz določene ideologije.

Stanovski red to ali ono oblike zraste vedno iz idealistične filozofije in občestvenega pojmovanja družbe. V knjižici "Die neue Gestalt", pri kateri je zelo aktivno sodeloval celovski kanonik dr. Rudolf Blüml, beremo "Gesellschaft". "Stanovsko vezano gospodarstvo zamenja prehodno zmerni kapitalizem, ki vodi končno zopet v novo stanovsko dobo. - Ta sprememba pa ne izvira iz notranjega gospodarskega razvojnega zakona, marveč zavisi od družbenih pogojev, ki se gospodarstvu padrejni; tam se vrste individualistične in univerzalistične dobe. Individualističnim družbenim dobam odgovarja kot organizacijski tip gospodarstva zmerni kapitalizem, univerzalističnim družbenim dobam pa odgovarja stanovska organizacija gospodarstva (Mihanje gospodarskega razvoja)" (Golovec 1932, str. 90).

Zapadni svet je res ideološko na zaključku indivi- Razgovori
dualistične dobe (R. Guardini, Am Ende der Neuzeit, prim. članek V.P. in razgledi
"Pogled na dobo, ki prihaja", Slovenska pot III, št.1., 1-3), toda st.:6, str.103.
K. Bröckmüller, S.J., resno dvomi, da je zapadni človek se zmožen
izvesti to prevzgojo v občestvenost iz lastnih sil. Toda brez te duhovne preroditve,
ki ima za katolicane temelje v okrožnici Pija XII. o Kristusovem mističnem Telesu in
deloma tudi v okrožnici o bogoslužju (Mediator Dei), je vsako govorjenje o stanovs-
kem družbenem redu brezplodno zapravljanje energije.

Ker pa zahteva tako duhovno preroditveno delo časa, je razumljivo,
da bo doživel neuspeh vsakdo, ki bo skušal uvesti stanovski družbeni red preko noci.
Ta bo rasel polagoma kakor je rasel srednjeveški (prim.: W. Scherer, Stand und Stände-
ordnung im Weltbild des Mittelalters, 1934.)

Temeljne ideje stanovske družbe mora vsaka doba, pa tudi vsaka de-
žela ostvariti v zunanjih pogojih in danostih, v kakršnih pa živi. V tem oziru je
nekaj podobnega med krščanstvom in stanovsko idejo. Oba sta neodvisna od konkretnih
oblik življenja v tem pomenu, da z morebitnim razpadom zgodovinskih oblik kulture
in družbe ne propadeta, marveč da moreta prepojit vsako kulturo in vsako družbo ter
graditi različne oblike iz istega duha, kadar oblikujeta drugače usmerjene ljudi in
druga tehnična sredstva.

POMOČ TEHNIKE

Avtomatizacija, ki postaja značilnost vsaj velikega dela sodobnega
gospodarstva, je draga zadeva in bo verjetno vodila do pospešenega združevanja veli-
kih podjetij s povečano močnostjo monopolnega položaja. Upravičena intervencija dr-
zave ni samo dvomljivega značaja zaradi dejstva, da dobiva država sorazmerno zelo
veliki dohodek od malega števila velikih podjetij, ampak tudi - vsaj v Severni Ame-
riki - zaradi načelne nenaklonjenosti do državne intervencije. Ta precep med kvarnim
monopolom in nezaželeno državno intervencijo bo moral voditi misleče duhove k is-
kanju drugega izhoda, ki leži v smeri stanovske ureditve gospodarstva - samodisci-
pline gospodarskih panog pod vidikom obče blaginje.

NASTAVKI NOVE MISELNOSTI

Sedanji način urejanja delovnih odnosov na podlagi kolektivnih po-
godb vključuje že mnogo elementov, ki jih bo možno prevzeti v bodoči družbeni red.
Vedno večji obseg pristojnosti prehaja iz izključno podjetniške pristojnosti v vse-
bino dogovora, ki je posledica sodelovanja podjetnika in delavcev.

Ia spremembo pri delavcih opuscanje razredno bojne miselnosti sem
že opozoril (Rir, št.4. str. 75). Podoben razvoj zasledimo ne samo pri raznih zdru-
ženjih katoliških podjetnikov (zlasti v Franciji), ki si resno prizadevajo urediti
svoja podjetja po smernicah papeških okrožnic, marveč tudi pri večini podjetnikov v
Severni Ameriki, ki priznavajo, da ima delavec pravico do sodelovanja na povečani
storilnosti podjetja (n.pr. Charles Wilson od General Motors, ki je sedaj vojni mi-
nister). V knjizici Effective Speech Presentation, ki je ni na trgu, marveč jo je
napisal uslužbenec Canadian General Electric Co. v Kanadi Harold L. Armstrong in je
namenjena rabi v okviru podjetja za vodstvo govorniških tečajev, beremo na str. 81:
"J u t r i - Srečna in gladko tekouca organizacija, v kateri bo prevladovalo popol-
no sodelovanje, ker bodo vsi uslužbenci del podjetja." In citat na isti strani: "The
Business of the Future Will Make Men Its Chief Business." - John F. Cronin, S.S.,
ugotavlja v članku "The Message of Quadragesimo anno Today" tudi naslednje: "Varno
je reči, da dokazujejo na splošno velika industrija in visoke finance, da ne spre-
jeli socialne obveznosti v različni meri" (Social Order VI. št.1 str.7). Adolf A. Berle
jr., profesor za gospodarsko pravo na Columbia University v New Yorku zatrjuje
v knjigi "The 20th Century Capitalist Revolution" (1954), da imajo velepodjetniki
v ZDA (45. industrijskega kapitala poseduje 139 podjetij) pravno in ekonomsko več-
jo moč kot so jo imeli nekdanji cesarji in kralji. Toda prisli so do spoznanja, da
morajo to moč sami brzdati. Tako, pravi Berle, podpirajo v nekaterih panogah gospo-
darsko sibkejša podjetja solę, ker ne zele podzavljenja sol in stavijo svoje ob-
veznosti do obče blaginje višje kot obveznosti do delnicarjev. Dvoje vseučilišč v
ZDA, Harvard in Columbia, inata celo posebne tečaje za podjetnike o "odgovornosti
podjetnika v ameriškem gospodarstvu".

UREDITEV GOSPODARSTVA JE SAMO DELNI PROBLEM

Večina načrtov za stanovsko ureditev družbe se osredotočuje na orga-
nizacijo gospodarstva, kar pa predstavlja usodno napako. Gospodarstvo predstavlja
samo eno področje kulture in se to načelno sredstvenega značaja. Zato organizacija
gospodarstva ne more postati vzorec za organizacijo celotne družbe. Takša reforma
bi ne pomenila nikakovega napredka, ker je to prav ena temeljnih napak sodobne druž-
be, da je namreč družbe kot celote razklane po vlogah na delovnem trgu. Tudi v sred-
srednjem veku so bili cehi, gledano s stališča celotne družbe, manjšega pomena kot
pa družbeni stan plemstva.
SLOVSTVO NA STR. 119.

PSIHOLOGIJA ODNOSOV

Razgovori
in razgledi
št. 6. str. 104.

V "Meddobju" sem našla zanimiv članek Milana Komarja: "Korenine ka-
čurstva, v katerem avtor lepo pravi, da je človek vreden, da mu posvetimo malo več
časa in da ga ne degradiramo s hitrimi spredelitvami. Toda, čeprav spominja brskan-
je po človeškem srcu nekako na raztelesenje, je vendar potrebno, ker odkrije stvari,
ki bi sicer ostale neznane.

Vinko Brumen pravi v svojem članku: "Temelji medsebojne strpnosti,
v "Vrednotah", da bi besedi "strpnost" in "nestrpnost" takorekoč ne smeli biti v
medosebni odnosih, kajti tu gre samo za ljubezen ali sovraštvu, od katerih bi sme-
li kristjani poznati le ljubezen. O strpnosti govorimo le pri idejah!

Ker pa nastajajo nasprotstva med ljudmi predvsem zaradi nepoznanja
ali slabega medsebojnega poznavanja, ki čestokrat temelji le na neki osebni narav-
nanosti, je dolžnost vsakega, da odvrže najprej predsodke, ki jih ima o kom ter se
nato potruzi približati se mu in s tem doprinešti k izboljšanju medsebojnih odnosov!

Tudi dr. Anton Trstenjak posveča svojo knjigo "Med ljudmi" važnej-
šim medčloveškim odnosom s psihološkega vidika. Knjiga je pisana bolj poljudno. Ker
je bila namenjena kot redna knjiga za Mohorjevo družbo, je tudi njen obseg zmanjšan:
obravnava le pet najvažnejših pogledov in še to samo po načelih sodobne psihohigie-
ne. Psihohigiensko obravnavanje vzgojnih vprašanj lahko imenujemo najnovejšo, a tu-
di najuspešnejšo panogo na področju psihološke znanosti. Njen utemeljitelj G.W. Beers
sam je bil človek, ki se je iz hude duševne bolezni in razdvojenosti polagoma resil
in ozdravel, kar je popisal v lastnem življenjepisju z naslovom: "A Mind that found
itself". Tako je postal pobudnik duševnozdravstvenega gibanja, ki zavzema vedno več-
ji obseg tako v Ameriki kot tudi v Evropi, med zdravniki, psihologi, vzgojitelji,
pa tudi socialnimi delavci in dušnimi pastirji. Osnovna misel psihohigiene in nje-
nega vzgojnega prizadevanja je namreč v tem, da je treba človeku vrniti najprej nje-
govo duševno ravnovesje, ga duševno uravnovesiti in dvigniti, sele potem bo mogel
sprejeti tudi vzgojne nasvete in nauke ter se po njih ravnati. To doseže duševna ali
umska higiena s tem, da človeku vsestransko razgrne njegovo duševno in telesno stan-
nje, njegove zdrave in bolne naravnave, da ga tako privede do jasne zavesti, kam vo-
dijo njegove nezdave težnje in bolna duševna stanja, kaj je važno za njegovo dušev-
no zdravje, s čim si bo pridobil zopet potrebnega veselja do življenja in si s tem
okrepil voljo. Obenem se človek tako prepozna tudi v odnosu do človeške družbe, ko
uvidi, da nezdrava nagnenja neizogibno vodijo spore in nezgodno razmerje z okolico
in da je sožitje z ljudmi in tudi za njegovo lastno srečo potrebno pač veliko vse-
stranske uvidevnosti ne le lastnih težav in slabosti, marveč prav tako tudi slabos-
ti, težav, potreb in neizogibnih zagat, ki so v njih nasi najbližji ljudje, ki nagra-
mo živeti z njimi v skupnem življenju. Vse to se samo po sebi vzgojno vpliva na člo-
veka, ker ga zmodri, ga napravi uvidevnega in strpnega, večkrat vse razumevajočega,
ne da bi bili potrebni še posebni nauki, opomini in svarila.

Psihohigiena je v najožji zvezi s psihoterapijo. Pri prvi pomaga
zdravnik psihologu človeka prav razumevati, pri drugi pa psihologu zdravniku prav
zdraviti. Tako prevzema zdravnik v obeh primerih vzgojno vlogo, včasih pa kar nado-
mešča in prehitava vzgojitelja ali pedagoga samega! Zato nekateri povsem upraviče-
no pravijo, da je psihicna higiena preventivna pedagogika ali prehitavajoče vzgoje-
slovje. S pravočasnim zdravilnim vplivom na neuravnoveseno osebnost bi hoteli zgrese-
ni osebni razvoj tako rekoč vnaprej prepregiti. Če se bo zagnosti to pogrešilo, po-
tem bo imel vzgojitelj mnogo manj dela in se to bo mnogo lažje in uspešnejše. Dokler
pa duševna higiena svoje naloge osebnostnega uravnovesenja in ozdravljanja človeka
sredi družbe, v kateri živi, ni opravila, tako dolgo je zaman vsako še tako vneto
naukovanje in moraliziranje. Nobeno še tako uspešno duhovno sredstvo pri vzgoji nič
ne pomaga, dokler mora človek živeti med ljudmi, ki so duševno defektni ter dokler
ne odpravimo bolnih in nesocialnih pojavov v družbi.

Dr. Trstenjak omenja v "Uvodu", da je bil namen tega dela predvsem
da opozori ljudi na nujno potrebne medsebojne psihološke odnose, ki jih mora vsakdo
pri sebi in drugih poznati, razumevati in upoštevati, ako hoče, da bo sožitje vsej
za silo zposno, prijetno in osrečujoče. V tej knjigi se omejuje dr. Trstenjak na pet
najvažnejših odnosov, med starši in otroki, dekletom in fantom, možem in ženo, mla-
dini in starimi ter med družino in njenimi sosedi.

STARŠI IN OTROCI

Vzgojitelji in dušeslovci so dosedaj povdarjali le dve stvari: ded-
nost in zavestno vzgojo, docim so vse premalo upoštevali tretje, namreč podzavestne
vzgojne vplive, s katerimi zlasti starši in sploh otrokova okolica vplivajo na otro-
kov značaj, ne da bi to hoteli in da bi se tega zavdali. In prav ti vplivi na raz-
voj otrokove osebnosti so najvažnejši predmet v psihologiji medčloveških odnosov,
kadar govorimo o razmerju staršev do otrok. Otroci imajo posebno močan gon posnemanja.
Vse, kar vidi pri odraslih, bi tudi sam rad imel, delal, jedel, pil in -bil. Gon po
posnemanju je ozadje otrokove izredne podvrženosti vplivom odraslih. Otroci kar vsr-
kava zglede, ki jih vidi pri odrasli okolici. Toda pri tem nima velikega vpliva na-
merni vzgled, marveč vse njihovo vsakdanje ravnanje ter predvsem, kaj in kakšno so.
Mislimo si, da je najvažnejše to, kar otroku "povemo", besede, ki mu jih damo v ope-
ni svarilo, grajo in pohvalo, pouk in vzgojo, ne pomislimo pa, da je za otroka mno-
go bolj in da nanj neprimerno bolj vpliva vse, kar sam neopazno "prosiroče". Pri-

mer: Otrok prinese domov grd izraz, ki ga potem doma samozavestno ponavlja. Modra mati pa zato ne graja, ko to sliši, narveč se obrne s pomenljivim posmehom do očeta čes: "Od kod je le privlekel to neumno besedo; no, bo že pozabil, ker doma nič takega ne sliši". Te materine besede, ki so bile nemenjene očetu je otrok nekako prestregel in učinke valc so bolj, kot če bi bile povedane otroku naravnost. Zacetil se je ob njih nekele zacuden in razorozen, tako da je nedostojna beseda zgubila zanj vso mikavnost in je ni več ponavljal.

Zal prestrože otrok tako tudi kaj slaboga. Tako se na primer kaj hitro nauči dvolicnosti življenja tam, kjer prigovarjajo otroku n.pr.: lepo pozdravi teto in mu dajejo polno drugih lepih in olitanih navodil, ko pa teta odide, izmenjata stansa kar kup nelepah opazk o njej, kako da je skope, nadležna, neumna. Takci otroka že zgodaj silijo, da zna pred ljudmi delati lep obraz, v srcu pa jih zanicuje. Tako zna igrati olitanege hinavčke, ki mu nikoli ne vidiš v duso. Ko tak otrok odraste, postane iz njega potvorjen clovek, ki misli eno, rocc drugo, naredi pa tretje. Prav tako kot vzgledi, vplivajo na otroka tudi naljuba doživetja v domači družini, ki pustijo neizbrisne sledove za vse življenje ali pa go celo vzrok njihovim odlocitvam. Prestroga vzgoja ni priporocljiva, saj tudi starši ne ravna jo vedno pravilno in otrok se ob pretrdi vzgoji cuti utesnjenega, tako, da si niti v oci več ne upe pogledati, ker se boji, ker ve da iz oci starsev ne sijo vedno ljubezen, temvec le preveckrat svigne jezov blisk. Vzgoja, ki je pod vplivom strahu in trepote, kaj rada vzgoji potuhnjenega, zahrbtnega in nedostopnega otroka, ki pri pogovoru izmika oci in s tem potrjuje, da je bila vzgoja njegove osebnosti zgrohsena. Take vrste vzgojo bi bolje imenovali dresuro. Kaj pomaga ce taki otroci brezpogojno ubogajo, dokler stoji n. pr. mati kot policaj ob njih, ko pa odide, delajo obratno kot se je glasil njen ukaz: - Bistvo vzgoje pa je ravno v navajanju k samostojnosti!

Vazno je tudi, da je vzgoja v družini vzajemna. To je prav lahko tam, kjer je odnos med očetom in materjo previlen.

Ker trpi že po naravi vsak otrok zaradi občutka ranjvrednosti, je t tako zelo škodljiv stari način vzgejanja s podcenjevanjem in ogalovaževanjem otroka. Sem spadajo tudi razne bajke o storklji, nejasnosti in celo lazi z opravičilom, oče kaj bi to otroku razlagala. Vse to govori o nezrelosti clovaka, ki ce prav malo zaveda, da je prav otroku vedno in ob vsaki priliki treba posvecati najvecc razumevanja in rezlaganja z dobroto in ljubeznijo. Otroci, ki v mladosti dobijo dovolj take iskrene vzgoje, znajo biti pravicni do vseh tudi sami, ko odrastejo.

Kjer je več otrok v družini, morajo starši dobro paziti, da ne delajo kakih razlik med njimi, da se ja ne izrodi takozvani "vzoren otrok", ki da vse druge prekaša in ga zato vsem stavlja jo v vzgled. Vzgoja takega "vzornega otroka" vodi do usodnih posledic ne le za otroka samega, narveč tudi za obdajajoce otroke in za vso družbo, v kateri bo kdajkoli živel. Ideal "vzornega otroka" kvari otroku predvsem značaj. Tak otrok nehoče postane neigarn, domisljaj, nadut in stremuski, poln je sam sebe in svoje sebičnosti, vedno hoče "prav imeti", "bolje vedeti", kare skratka, navzame se povsem nesocijalnih lastnosti. Hotel bi biti samo voditelj, na prvih mestih, - pa nikoli tovaris! Vrednoto ali nevrednoto svojega dela vidijo taki vse prevec v uspehu ali neuspehu, ne pa v iskreni predanosti nalogam in dolznostim. Ker pa vsakdanje življenje razvrstivce: vzoren, prvi, najboljši ne pozna, so vsakakor mnogo bolj družabni in priljubni takozvani "navadni" otroci, ki so vedno dostopni nasvetom in izkušnjem drugih: - Pa tudi za okolico ima usodn. posledice. Zelo neugodno vpliva na značaj drugih otrok v družini, ako jim starši in vzgojitelji stavlja jo za vzgled vedno "vzornega otroka". Tako vzbujamo v otrocih zalost, zavist, pa tudi trmo do vzgojitelja in sovrestvo do vzornika. Lchote zegnemo s tem otroke v brezbriznost in malodušnost, razen tega pa je ubito tudi tovarisko razmerje med otroki. Tako ce v takih razmerah očsto vzgoji kot nekak protitip "vzornega" ce "zgubljen" otrok, ki je torej le nesrečen vzgojni sad malikovanja vzornega otroka. Tako dobi družine zaradi iste vzgojne napake dva hudo skvarjena otroka, ki pa gresta oba na stroške družbe, ki ja mora prenasesti. - Zato je vazno pri družinah z več otroki, da znamo posveciti vsem enako pozornosti. Otrok mora cutiti, da ga imajo starši kljub vsej strogoosti radi. Znati moramo otroka navajati k sodelovanju. S spodbudnimi vprašanji in navodili se z otrokom tako rekoč igramo, da ima vtis, kakor da ravna po lastni volji, ceprav mu je dejanje vdihnil vzgojitelj. Otrok mora ob starših in vzgojiteljih cutiti, da mu pomagajo in da sodeluje z njimi. Ne sme cutiti nasprotja, ki ga kaj naravno zapelje v svojeglavnost. Vazno je, da se vedno bolj zaveda, da je lepo sožitje odvisno tudi od njega, ne samo od starsev. Starši so ob prebujajoči se otrokovi volji in svojeglavnosti v glavnem samo pride in naj jo cim previdneje usmerja jo. Je tako najde otrok edino pravo pot do sebe in do družbe.

Dolznost starsev je, da otroka spoznavajo. Mikakor ni prav, ce si o otroku serode kar zaključno sodbo in pod njenim vplivom gledajo na njegovo ravnanje. Dejansko bi morali pod vplivom otrokovega ravnanja dopoljuvati svoje poznanje otroka. Kdor ne ravna tako, kaj kmalu dozivi nad svojim otrokom veliko razocaranje, ko stori otrok nekaj proti vsemu pričakovanju. Ce temu dogodku sledi ostra kazen, povzroci razocaranje tudi pri otroku. Razlika obeh razocaranj je seveda ta, da je otrokovo razocaranje upravičeno, starsev pa ne. Pa tudi sicer je zelo vazno, da otroku zlasti starši ne store nikoli krivice. Takih možnosti je pri preveliki zaposlenosti, kjer je nadzorstvo ovirano, kar precej: da ga n.pr. po krivici čese obdolže,

po krivici kaznujejo ali podobno: Še grše so otopljive krivice kakor so razlike pri vzgoji med otroci v družini, dvojna mera ali celo zaničevanje in zasmehovanje pobabljenih ali nerazviti-
tih otroki

Razgovori
st. 6. str. 10.

Italijanski katoliški psiholog Federico Sciaccia je pa celo na glavo postavil vso staro vzgojeslovje. Trdi, da človek samo tekrat vzgaja druge, kadar sebe vzgaja pred drugimi. Vzgoja nastane samo, ko vzgojitelj in učence postane sta dva osebk (objekta ni!), ki drug drugega vzgajata in oblikujeta svoje osebnost. Tako, pravi, je družina istocasno vzgojiteljica, a tudi ovira za oblikovanje osebnosti svojih članov. Večkrat pa ni samo ovira, temveč celo tepta osebnosti s ljubeznijo, ki pa je le sebičnost, zgolj oblast staršev nad otroci, očeta nad materjo, in obratno. Nepravilne ali sebične ljubezen roditeljev do otrok se lahko pogreva, "če nanjo pravilno gledamo, o njej premišljujemo s filozofsko-verskega stališča in spoznamo, da v duhovnem smislu ni med starši in otrokom nobene vzročne zveze, ker duh ni dan od očeta in matere, temveč je ustvarjen od Boga. Zato grešijo starši proti duhu, ako nekako diktirajo otroku formulo osebnosti. Temeljna misel filozofa Sciaccia je namreč: "vsak človek je vzgojitelj samega sebe v pogovoru, ki treje vse življenje med njim in njegovo intimnostjo". Družinska vzgoja je ima samo krožen vpliv, tako da starši vplivajo na razvoj otrokove osebnosti, brat na razvoj bratove in otroci na razvoj osebnosti staršev."

PART IV DEKLE

V Uvodu pravi pisec: "Prečudno je, da imamo za vsako službo in vsak poklic posebne šole in izpite, ki so nezogibni pogoji, da dobimo dostop do dela, le za življenjski poklic, ki veče vse življenja, ki odloča o vsej prihodnosti, greči ali nesreči dveh ali več ljudi v družini ali celo mnogih rodov, pa ni ne tečajev, ne izpitov!

Človek se prav za prav dvakrat rodi: prvič se rodi kot otrok staršev, drugič pa kot mladostnik človeški družbi. Starši se morajo tega zavedati. Čeprav se jim otroci s svojim drugim rojstvom odtujujejo, morajo odraslejšemu mladostniku pokazati, da ga razumejo, ne drugi strani pa bo potem mladostnik do staršev še vedno iskren in zaupljiv.

Prve ljubezen se večkrat začne vse prej zgodaj še v otroških, goletkih letih (petoletna ljubezen), ki pa kaj kmalu ponča, ko deklica namreč v duševnem razvoju fanta prehiti, ta pa zaostane. Vendar je to nevedno le uvod v pravo ljubezen. Idealno je če fant in deklica vstopita s prvo tako ljubeznijo v zakon. Prvič jo, da prve ljubezni ni mogoče pozabiti, in se tudi ne da ponoviti. V prvi ljubezni je mladostni idealizem in zato najdeta v njej vir sreče in zaupanja: vzorj so v njej. Pozneje ni nikoli več tega: vse je manj lepo, bolj preračunano in sebično! Ko vsem tem drži, da je v prvi ljubezni nekaj neponovljivega, kar se nikoli docela ne pozabi, ker sega najgloblje v dušo, zapusti prizbrisne sledove in se zato ne da nikoli nadomestiti. Prav zato bi bilo silno težno, da bi tudi zakon, ki je trajne zveze dveh src, sklopali, ako ni tehtnih drugih razlogov, na podlagi te prve najmočnejše vozi. Prepovedi opretnosti v ljubezni vplivajo ne samo na značaj deklete ali fanta, marveč tudi na njun ugled. Značaj mlade ljubezni je zvestost in čistost, zato je tako privlačna. Ljubezen je zlesti za žensko dušo velikoga pomena: ji je vse, pred ljubeznijo se mora vse drugo ukloniti. Ljubiti in ljubljena biti pomeni ženaki više življenjske sreče, moški pojmuje ljubezen nekoliko drugače.

Ljubezen ni isto kar spolnost, vendar pa sta obe nagnjeniji ozko med seboj povezani. Šta kakor dve druga na drugo uglešni struni. Če udarič ne eno, zazveni tudi druga, nevede ne vedno in ne takoj, temveč le, ako ne prvo dovolj močno udarič. V tem je veliko mladostnega razočaranja ne samo pri tistih, ki so pedli in se s svojo ljubeznijo izgubili v spolnosti, marveč tudi pri tistih, ki tako daleč sicer nikoli niso šli, ki pa so nekot sanjali o lepi, idealni zgolj prijateljski ljubezni! Teje pa ga mnogi vse premalo zavedajo: Mlad gospod prosi gospo-mater, da dovoli iti svoji hčerki z njim za nekaj dni na izlet v planine. Ko vidi, da mati nikakor ni za to, jo skoro uzaljeno vpraša: "gospo, ali mi ne zaupate?" "Jaz Vam popolnoma zaupam" odgovori mati. "Ali morda svoji hčeri ne zaupate", se dalje čudi mladi gospod. "Da, tudi svoji hčeri popolnoma zaupam, toda obema sklapaj pa ne zaupam", je modro odgovorila mati. - In jasno je, da je lepo preživeta mladost fanta in deklete največji porok za njuno srčno sklapno življenje v zakonu!

Za dekleta je mnogokrat pogubonosno in usodno njeno zgrešeno "usmiljenje" do fanta in njegove osamljenosti. Večasih ni tako "usmiljenje" nič drugega kot hčerke ljubezni, spočetih najhna in plaha, a se kmalu razraste v vse razumevajoče in vse objemajoče čustvo. V Pastoralni psihologiji nevaža dr. A. Trstenjak tipičen, a najbolj nevaren primer takega napačnega usmiljenja, ko se deklica - verjetno nekot "vzoren otrok", približe osamljenemu moškemu, povečini duhovniku, češ da je tako sam. Obiskuje ga, kaže zanj največje razumevanje in usmiljenje. Med njima zivi "le skrajno duhovna ljubezen", kakor sama sebe in druge o tem prepričuje, dokler ne pride do pedca in se stopnjuje pri duhovniku do odpada. Četovo je, da tako deklica v začetku ne misli na kaj takega, toda kot vzoren otrok je se od nekde veljela za neoporečno, presla pa je v fazo, ko si ne dovoli, da ji kdo kakor koli oporeka. Tako uskako zavestno ubije v sebi zvestost krivde, ki se je sprva ob svoji vnetai in polanstva usmiljenja niti ne zavede, pozneje pa postane njen sarkasti sovraž-

nik vsakdo, ki se drzne dvomiti o pravilnosti njenega ravnanja -pa če jo kdo se tako iskreno opozori in dobrohotno osvetli njen položaj. Če kje, potem velja za take in tem slične primere najbolj, da more storiti tako, prej v očeh ljudi tako vzorno dekle, ki neopazno in rafinirano osvaja da iztrga n.pr. duhovnika ljudem mnogo več zla kot pa pokvarjenka, ki ga lahko pripravi n.pr. do enkratnega padca, ki pa izmodri njega in večkrat dvigne tudi njo, ki se je morda brez lastne krivde ali zaradi družbenega okolja znašla v prostituciji! Taki in podobni primeri so vsekakor mora ter prava pokora za družbo! Takim odgovarja Trstenjak s posmehom, naj se raje same sebi smilijo. Duhovnik pa je po svojem bistvu izvoljenec med ljudstvom - torej ni sam. Dalje pravi, da bi bilo bolj upravičeno, da bi se n.pr. zenske moškim zares smilile, saj veljajo že od nekdaj za predstavnice neznega, slabotnega spola; usmiljenje deklet do moških pa je neutemeljeno in lahko zakrinkano celo v najgršo rafiniranost. To so vsekakor eksotičnosti, ki prehajajo v histrijo.

Vazno je, da mladi ljudje resno mislijo na svojo bodočnost. Potruditi se morajo, da čimbolj spoznajo človeško naravo in njene lastnosti, saj je to tako zelo potrebno za složno sožitje v poznejšem skupnem življenju. V prvem valu mladostnega navdušenja in zaljubljenosti, a tudi zaradi nezkušenosti preumogi vse premalo pazijo na osnovne zahteve telesno-duševnega soglasja, ki je nujno potreben temelj za pravo prijateljstvo in trajno neomajno zvestobo. Enakost v značaju ne more biti podlaga za harmonijo zakona, pač pa se dobro ujemata značaja dopolnjujočih se lastnosti, to je često nasprotje, kar velja za kreposti in sposobnosti, ne pa za napake. Za trajno srečo v bodočem skupnem življenju je odločilnejša notranja lepota dobrega in plemenitega srca, ki nam napravi človeka trajno privlačnega in prijetnega, kljub času in okusu, ki se spreminja.

V dvojce živeti pa ni lahko. Vsakdo nima poklica za to. Sem spadajo razni posebneži, pa tudi ljubogumneži.

Eni so posebneži kar v dobrem pomenu besede: nikomur nič hudoga ne storijo, nič niso nasilni, a se tudi nič ne menijo ne za ženo ne za otroke. Živijo čisto svoje posebno življenje. Družina od takega posebneža nima nič. Ženi dajemo potreben denar, kaj in kako družina s tem živi, ga dalje več ne vznemirja in ne zanima.

Drugi posebneži so hujski: nasilni, brezobzirni, samopašni; vse mora iti po njihovi trmi, če ne, je v hiši strah in groza. Žena naj bi popustila v vsem, sami pa ne popuste v nobeni svoji razvadi. Ne vedo, da pomeni stopiti v zakonski stan opustiti obenam pol svoje volje in pol svojih razvad.

Ljubosumnost pa je duševna bolezen, ki nekako podzavestno živi v človeku, ki pa ne tangira samo ljubezni, kot se na splošno misli. Je to bolešno stanje in odnos posameznika do vsakega, zlasti činitospolnega posameznika. Na tej bolezni bolehalo lahko prav tako neporočene kot poročene osebe. - Poročeni, po krščanskem pojmovanju zakona že tako niti nimajo razloga bati se za ljubezen in najiskrenejše prijateljstvo svojega druga, saj sme in mora pripadati le njim, na drugi strani pa mora za narava zakona in družine sama po svojem bistvu dajati od svoje skupne ljubezni tudi drugim! Sem spada pospeševanje družabnosti in sploh ljubezni do bližnjega.

Za družbo in družabne odnose sploh bolj nevarno je n.pr. ljubosumje, ki se izživlja podtalno v posameznih ljudeh do vseh in vsakogar! Žal se ti tega tako malo zavedajo, da se celo čutijo poklicane izdirati iveri iz oči svojih bližnjih, medtem ko bruh v svojih ne vidijo! Sem spadajo eksotični tipi oblastnežev v družbi, ki nam jih je morda dala pretrda vzgoja staršev. Taki hočejo vedno in povsod dominirati v družbi. So sicer sami agilni, toda po drugi strani onemogočujejo s svoje oblastnostjo druge, kar ovira normalen in uspešen razvoj n.pr. kakšnega skupnega dela, ker so ljubosumni na druge, če jim je poverjeno kakšno delo, za katero se čutijo poklicani le oni. Spet drugi tak primer so zenske, ki so v družbi ljubosumne na vsako drugo zensko, ki se slučajno znajde skupno z njo v moški družbi. Hoče biti edina, okoli katere naj bi se sukali vsi razgovori, katere spretnost in iznajdljivost naj bi bila v danih trenutkih edinele občudovana. Jasno je, da so taki tipi boleč primer za družbo in je obenem spricevalo za njih neinteligentnost in blizanje v historijo.

Ne damo da vsi nimajo poklica za zakon, marveč ga vsi - iz raznih razlogov--tudi ne dosežejo. Mlado modro dekle je dejalo: "Hočem se se kaj naučiti, da se bom v življenju lahko samostojno preživljala in mi ne bo treba čakati na moza, da bi me milostno preživljal". Tako gledanje je zdravo. Naj bi stari hčere o pravem času seznanili, da so vse verjetno ne bodo mogle poročiti in bi jim hkrati omogočili, da bi se izurile ali izsolale v poklicu, ki bi jim bil za samostojno življenje najprimernejši. Koliko je vendar poklicev, ki so zenskomu srcu blizu: po hiralnicah, sirotinica, bolnišnicah in solah, kjer lahko izpolnijo velika človekoljubna dela, ki bi jih poročeni ne zmogli. Take neporočene, ki so že prej na vse to mislile, ne bodo černe, nad svetom razocarane "stare device". Take ne bodo začele zavidati mirni družinski sreči z opravljanjem in obreževanjem poročenih, marveč bodo rajši z vedrim srcem lajsale gorje po raznih človekoljubnih ustanovah, saj so potrebe bližnjega tako velike, da izpolnijo vsa pričakovanja človeka, ki je za vse dobro navdušen!

STOA IN KRŠČANSTVO

Razgovori in
razgledi
št. 6. str. 108

(Nekoliko skrajšano predavanje 18. decembra 1955)

Mnogo zgodovinskih del prikazuje stoično filozofijo kot nekakega predhodnika krščanstva, temu pa ni tako. Pač pa so pozni stoiki prišli do zaključkov, ki so etično presenetljivo blizu krščanskim načelom. Poleg tega je res, da je vsaj rimsko-latinska patristika uporabljala izrazoslovje, ki se imamo zanj zahvaliti stoični šoli. To je bilo zopet le naravno, ker je rimska stoična šola po svojem mišljenju najmanj nasprotovala njihovim naukom. Med vsemi poganskimi filozofskimi sistemi se je odlikovala najbolj po svoji resnosti, resničoljubnosti in človečnosti, ter je predvsem zagovarjala dualizem, to je obstoj duše in telesa kot dvoje enot, ki niso nujno vezane, kakor so to učili drugi tedanji sistemi.

Posamezni filozofi stoične smeri so se povzpeli do spoznanja enega edinega najvišjega bitja, ki je vzrok in vladar vsega; Marcus Aurelius Antonius ga naziva "dobrega očeta".

Stoična šola je nastala nekako koncem četrtega stoletja iz cinične šole neke posokratične smeri, ki sta jo ustanovila Antistenes in Diogenes. Ciniki so zavračali izumetničeno besedčenje in zahtevali vrnitev k naravi. Človek naj spozna resnico iz narave neposredno, katere del je tudi človek, ne pa iz debat in diskusij o naravi. Velika ideja o cinizmu je bila neodvisnost duha od fizične narave. V kolikor je človek mislil, sklepal in sodil, za cinike ni bil več fizičen, marveč božanski. Taki nauki so bili vse drugo nego dobrodošli tedanji grški družbi, cinično filozofijo so zasmehovali in celo preganjali.

Navadno smatramo mir in nepretresljivost za bistveno lastnost stoika, kar pa velja le za pozni rimski stoicizem. Kar občudujemo na grški kulturi je samo stopnja, ki jo je dosegla zelo maloštevilna plast. Ni pa predstavljala življenjskega standarda naroda, ki je živel v pretežni večini brez pravic.

Medtem, ko je izšla grška filozofija od vsega početka iz družbe, ki je bila teoretično interesirana na dejstvih, ki pa nikakor ni živela po svojih dognanjih, je rimska filozofija izhajala iz koordinacije pravic in dolžnosti. Ako občudujemo grškega klasičnega duha, je treba vedno upoštevati, da živimo pri tem po maksimah rimskega prava, in da je naše mišljenje podvrženo v veliko večji meri konceptijam tega prava, nego načelom grške klasične dobe.

Pojem božanstva je dosledno postal epikurejski šoli le "flatus vocis" in srečo najde epikurejska teorija v izločitvi pojma božanstva sploh. Seveda tudi božanstvo ni bilo v tistem času zaključen pojem, istovetiti ga je nekako s tem, kar imenujemo dandanes "usodo". Ta usoda je merila bodočnost bogovom in ljudem. Posamezni filozofi so smatrali celokupnost stvarstva za božanstvo, pozneje so se dokopali nekateri do pojmovanja narave in nadnarave kot skupnosti, a šele Mark Avrel je znal izkristalizirati iz tega novo, za poganski svet presenetljivo gledanje: Božanstvo kot dobrega očeta. To se na prvi mah slisi krščansko. Mark Avrel pa ni poznal krščanstva, ki je v tedanjih časih bilo prikazano v poročilih cesarja kot neka židovska sekta - in njegov dobri oče ni nikakor le abstraktnega značaja, torej le duhovno bitje. Ta oznamba pomeni nedvomno velikanski korak v spoznanju nadnarave, osobito ako primerjamo njegov sklep z najdbami prvotne, to je grške stoične šole, ki ji je bila nadnarava le neke vrste svetla senca snovnega sveta.

Rimski stoicizem, ki ga je orisal Mark Avrel, pa nosi še drugo, pomembnejšo značilnost, ki jo je uvedel že Seneca, namreč socialni princip: Caritas Generis Humani - to je ljubezen do človečanstva. Ves moralni sistem stoicizma po Seneci je zgrajen na tej Caritas. Kjer kōli odpremo "Samogovore", naletimo nanjo. "Usoda" ali "Božanstvo" stare šole, ki je vladalo svetu brez ozira na posameznike, se umakne sedaj dejstvom svobodne volje. Tako pravi Mark Avrelij v 8. poglavju 10. knjige: "Ako si se odločil biti dober, skromen, resničoljuben, razumen, ravnodušen in velikodušen, pazi, da ne pozabis tega, ako pa bi kdaj izgubil eno teh lastnosti, vrni se hitro na svojo pot" - Tukaj najdemo izrazit apel na vest, ki kontrolira naše odločitve. Dosledno postane tudi moralni nauk enak za vsakogar, kajti v njegovi 6. knjigi citamo: "to, kar ni dobro za roj, tudi ni dobro za čebelo." Ni si mogoče misliti večjega prepada v socialnem pogledu, kakor se nam odpira med za privilegirane prirojeno moralno in temi izjavami rimskega cesarja.

Ako nas preseneča duh teh vrstic, nas preseneča še bolj dejstvo, da je znal pisatelj tudi živeti po načelih, ki jih je zapisal. Ako si predočujemo, kako so živeli drugi možje na rimskem cesarskem prestolu, se nam vsiljuje neho-te misel, dali je bilo sploh mogoče ostati skromen in človečanski v takem okolju. Verjetno je bilo lažje prositi Aleksandra Velikega, da bi stopil s , nego obvladati samega sebe, ostati v senci. Ako občudujemo tedaj filozofa Mark Avrelija, moramo občudovati moza Mark Avrelija.

Stoicizem v svoji rimski izdaji je imel velikanski vpliv na razlago prava. Rimsko pravo, kakor ga danes poznamo, je izrazito stoično po konceptiji. Skromno je. Nikakor si ne lasti pravice soditi o stvareh, ki se ga ne tičejo in zatrjuje za uvodoma, da ne more zajeti vseh moralnih vidikov. Sviri nas: not omne, and legalis est, est honestum. Ta pojem časti kot nekaj, za kar vsakdo osebno odgo-

varja, je tipično stoičen. Na Zahodu se je razvil pojem čisti kot pojem neodvisnosti v sodbi, kot značaj posameznika. Tudi Vzhod je sprejel pojem časti, od epikurejske, cinične in stoične šole. Toda na vzhodu volja čast kot izpolnitev dolžnosti do vladarja - kakoršen koli že je: bizantinski cesar, car vseh Rusov ali predsednik zveze Sovjetskih republik. Neodgovornost, pasivnost, občutek varnosti, ki so zvezani s tem pojmom, so bili vedno nekako vabljivi tudi za zapadnjako. Kakor da je kaka doba odkrivala grško kulturo, je sledil vedno val takega mišljenja: za renesanso in absolutizma, ki ji je sledil; tako se je razvilo tudi pojmovanje pravoslavnih cerkva v okorel formalizem, tako je Melauhton predstavil svoje grške ideale reformatorjem in tako so jih sprejemali preko površno čitanega "Principa" moderni diktatorji; francoska revolucija je zapisala te grške ideale na svoje zastave in ruska revolucija jih je dobila preko Hegelovih nauk in preko Stalina.

Ako hočemo tedaj govoriti o stoicizmu in krščanstvu, moramo vedno upoštevati, da gre za rimski stoicizem in za zapadno krščanstvo, da je individualni pogled na samega sebe ostal nedotaknjen le v katoliški cerkvi in da je vsled tega možna primerjava le med naukom katoliške Cerkve in med nazori rimske Stoa.

Kar najdemo tu, je mogoče povzeti v nekaj besedah. Stoicizem je dosegel visoko mero spoznanja preko snovnega, zlasti na etičnem polju. Spoznal je osebnost človeka neglede na njegov stan, spoznal je njegovo svobodno voljo, spoznal je funkcije vesti in spoznal, da more biti le eno Božanstvo. Bil je stopnica, preko katere je moglo krščanstvo pripeljati svoje blagodejne spremembe v rimsko pravo in po vsej verjetnosti vrata marsikomu, ki je našel pot v krščansko cerkev. Marku Avreliju gre zasloga, da je izluščil iz vseh pavlak, ki jih je prinesel stoicizem s seboj se iz časa sofistov, ne nauk, marveč le sistem. V tej skromnosti je rimski cesar pokazal na nekaj, v kar bi se morali mi, ki se nazivamo s toliko samoobsebi-umljivostjo - kristjani nekoliko zamisliti, da namreč ne smemo hoteti biti vedno le učitelji, marveč da smo vedno učenci, da ni absolutnega spoznanja, dokler smo še vezani na snovni svet in da so naše besede le nepopoln izraz tega, kar zaznavamo s svojimi pomanjkljivimi čutili, kaj šele tega, kar zaznavamo preko fizičnega sveta. - Da bi krščansko pojmovanje bilo stoično je seveda pri vsem tem precej pretirana trditve. Sv. Trojica in Odrašenje človeštva so stvari, ki so jih stoicizem nikdar ni dotaknil, kajti tudi stoicizem ni poznal Boga kot dobrega zaradi njegove lastne Dobrote in ljubečega, ker je ljubezen sama. O ljubezni do človeštva pa ni govoril le stoicizem, marveč tudi filozofi drugih narodov, tako na primer pozni Perzijci, Aleksandrinci in predvsem velika Kitajca Lao Tse v svojem Tao Te Kins in zal skoro pozabljeni Mo Ti, ki ga naziva zgodovina vzhodnega modroslovja mojstra ljubezni. -

Ako pa hočemo primerjati vpliv stoicizma in krščanstva za časa Marka Avrelija samega, moremo reči, da je vplivala stoična filozofija sicer na zakonodajo, ali bolj rečeno na razlago obstoječih pravnih principov, da pa v širših masah ljudstva ni našla odmeva. Stoikov je bilo sicer precej v vseh slojih že za časa Seneka. Okoli l. 180., ko je Mark Avrelij umrl v Vindoboni, so že bile oživele krščanske skupine po vsem Rimskem cesarstvu - nauk Ljubezni iz Galileje je tedaj že bil tako močan, da je v njem zatonila Caritas Genexi Humanis, in Stoična morala so je v nekako 300 letih popolnoma prilagodila krščanski. To je tudi vzrok, zakaj v srednjem veku in v renesansi ne čujemo več o stoicizmu, akoravno so filozofi, politiki in veliki pridigarji sklicujejo stalno na Platona, Aristotela pitagorejske in epikurejske teorije - z eno izjemo: Savonarole je postavil v dveh svojih prilikah stoike za vzor Florentincem, in jim povedal, da so bili paganski stoiki mnogo bolj krščanski nego todanji paganski kristjani v Florenci. Verjetno so veliki pridigar ni motil, ako so za zaključek zamislimo v Mark Avrelove besede: "Oblecí se v enostavnost in skromnost. Ne sodi o stvareh, ki niso ne dobro ne zlo. Ljubi človečanstvo, hodi za Bogom. Pomni, da so zakoni, ki vse vladajo, a da Ti ne vladaš zakonom."

Jos. Dom. Mantuani

"Človeška narava in zgodovina Cerkve nas učita, da ni nikdar absolutne edinosti v praktičnih in teoretičnih nazorih niti med najbolj učenimi in najbolj svetimi ljudmi. Zato nasprotuje krščanski poniznosti in ljubezni, če hočemo drugim svoje nazore vsiliti. Grešili bi tudi proti duhu sv. Tomaža Akvinskega, ki svojih nazorov drugim ni vsiljeval, ampak je v svoji skromnosti imel navado molčati, če se drugi z njegovim mnenjem niso strinjali; nazore drugih je upošteval in jih zavrnil le iz jasno razvidnih razlogov. Dalje izpričujejo dejstva, da so medsebojni prepiri iz brezplodne težnje po absolutni edinosti tem ostrejši, čim manjši je krog svobodnih nazorov. Moralno pravilno disputiranje o svobodnih nazorih in vsestransko pojasnjevanje spornih vprašanj more napredku znanosti le koristiti. Nasprotno postopanje bi svobodno raziskovanje problemov onemogočilo. Trenja za edinost v svobodnih nazorih lahko končno brez potrebe v škodo Cerkve potrošijo dragocene sile, ki so potrebne za druge, večje in bolj koristne naloge."

Dr. Jože Turk, Pota in cilji sholastike, str. 210.

TOMAZ AKV.

Razgovori in
razgledi
št. 6 str. 110

(Predavanje 11. marca 1956)

Tomaz je mejnik, nekaka razvodnica prav tako v filozofiji kot v teologiji. Kdor mu hoče res slediti, mora čitati njegova dela. Le kdor je dosledno predelal, kar nam je zapustil, bi si smel lastiti sodbo o njegovi filozofiji.

Predvsem naj omenim, da je zmotno istovetiti Tomazevo filozofijo kratkomalo s sholastiko, predvsem pa s tako, kakoršna je bila pred njim, ki je slovela na eni strani na Avgustinu, ki pa je obenem privzemala le prelahko in nekritično nauke arabskih komentatorjev grških klasičnih filozofov in njihovih učen. Ob Tomazu se srednjeveška miselnost naravnost revolucionarno preusmerja v moderno, prav tako, kakor se revolucionarno preusmeri mistika v njegovem sodobniku, svetem Frančišku Asiškemu. Tomaz je tisti filozof, ki je pokazal človeškemu razumu pot v svobodo, v samokritiko, predvsem pa v lastno spoznavanje.

Na glede na njegovo teološko delo, ki tvori seveda hrbtnico njegovih nauk, proplota vsa njegova dela duh napredka, želja in pravcata zeja po spoznanju, a tudi po dosledni kritični presoji. To se javlja že v njegovih komentarjih Petra Lombardskega, prav tako pa v vseh Sumah, zlasti pa v njegovih razlagah Aristotelovih del ter v *Questiones Disputatae* in v *Questiones Quodlibetales*.

Delo izrazito filozofskega značaja je "De Ente et Essentia", kar bi prevedel v dandanasnjo terminologijo nekako z razpravo "o eksistenci in bistvu".

V vsej svoji filozofiji izhaja Tomaz iz lastne izkušnje. Lastna izkušnja in spoznanje iz nje mu je vedno veljavna kritika, brž ko se loti filozofij kakorsne koli druge smeri. Kot filozof in kot teolog pa je skušal vedno in povsod dati priliko tudi uveljavljanju kritike drugih. Kot resnico je kategorično pribil le tisto, kar se je izkazalo kot nujnost, pustil pa odprto na drugi strani vse, kar je smatral za dvomljivo.

Eno njegovih najbolj zanimivih del s filozofskega vidika je njegova "Summa contra Gentiles", akoravno je teološkega značaja. Nastala je za časa, ko so se širili nauki dveh velikih arabskih učenjakov-filozofov, Avicene iz Bohare in Averroesa iz Cordove. Oba sta bila naturalista, dandanes bi ju nazvali materialista čeprav sta v duhu svojega časa priznavala neke vrste eksistenco višje vrste. Averroes je postavil znani nauk o dvojni resničnosti, znanstveni, empirični, ki naj bi veljala za dejanski svet, ter resnici občutka, ki naj bi niti ne izhajala iz fizičnega sveta, niti zanj ne veljala. Z ozirom na take nauke Tomazeva Suma proti nevernikom ni le teološki vodnik za apostolsko delo, kakor recimo Avgustinova knjiga "De catechizandis rudibus", marveč znanstvena razprava, ki tudi filozofsko zavrača materializem, pri tem pa povdarja - in to je velika novost v tistem času - da človeški razum ni obdarjen s kakšno magično silo predstav ali ustvarjanja, marveč da je le to v njem, kar moremo doznati preko naših čutil, torej preko organov našega telesa. Naj tukaj omenim, da se poslužujem besede "razum" v istem smislu, kakor rabi Tomaz "intellectus", da toraj razum ni istoveten z dušo; in za ta razum postavlja Tomaz striktno in prav prozaično pravilo: "Nihil est intellectui, quod primum non fuerit in sensu."

Srednji vek lahko smatramo za dobo razpada stare klasične miselnosti, za dobo teme. Dejstvo je, da je prav Tomazeva filozofija sprožila moderne smeri ter je v nekem smislu podlaga del takih mož kakor so Spinoza in mnogi drugi tja do Kanta in preko njega. Tomistične dedukcije se odražajo jasno pri Croce-ju, v delih Santayana in celo Pavlova, čeprav na ravni, ki se je Tomaz ni dotaknil in ki je implicitno zavrača prav v svoji Summi contra Gentiles.

Današnji čas je prestavil v naravoslovje marsikatero vedo, ki je bila za Tomazevega časa del filozofije. To je treba upoštevati pri čitanju njegovih del. Zdi se, da gre ta proces naprej. Tako na primer bolj in bolj izgublja spekulativna psihologija na račun takozvane eksperimentalne psihologije, ki sama zopet prehaja vedno bolj v biologijo. Naravoslovje si lasti bolj in bolj predpravo, biti zadnji in neprizivni sodnik vse znanosti. Ta vrsta pojmovanja si je nadela ime filozofija in hoče dokazati, da je možna priti do zadnjih zaključkov nekako po matematični metodi, to je po racionalističnem postopku, ki predpostavlja neke vrste apriorne nezmotljivosti. Tomaz ni bil tega mnenja. Če danes odklanjamo recimo Spinozovo metodo, moramo dosledno smatrati vsako metafizično teorijo le za delovno hipotezo in za nič več, in kot taka mora biti dostopna tudi kritiki in reviziji. To je Tomaz pribil v svoji Summi Theologiae (S.T.Ia, 79,2), kjer pravi: "... to je jasno iz dejstva, da spocetka pojmujeemo le potencialno, akoravno pozneje razumevamo dejansko". Sanje o apriorni kapaciteti in o neovržni matematični gotovosti metafizičnih teorij je Tomaz s tem izrazito zavrnil in postavil s tem precedent izredne važnosti in daljnosežnosti, kajti s tem je postala njegova filozofija nekaj novega na polju modroslovja; ne več eden izmed tolikih sistemov, ki so nujno obojeni na to, da okorijo in da slednjič izginejo v pozabljenju oziroma v nerazumevanju, marveč zgradba, ki je dostopna vedno novim idejam.

Iz te miselnosti je izšla filozofska moderna, predvsem idealizem. Pravno je prinesel dokaj zmot, je razjasnil z druge strani celo vrsto problemov. Na teh vidikih na filozofskem polju je izšla tudi druga nova psihologija,

ki skuša pojasniti človeka vzroke njegovih nagibov in ki je bil Razgovori
la zmožna zacrtati pot subjektivnemu razumevanju in pojmovanju in razgledi
ter je prinesla toliko blagoslova na polju psihopatologije. št. 6 str. 111.

Tomaz sicer priznava možnost zmotaj, vendar pa ne izvaja iz nje neomejenega skepticizma. Praktično skuša izbrati iz filozofije starega veka, zlasti iz Aristotela, vse kar je konstruktivnega, in tudi v tem nam mora biti vzor. Ko danes le preradi obsejamo vsako misel, ki ni izražena v nam znani in kongenialni terminologiji kratkoma kot napačno, bi morali seči večkrat po Tomazevem delu "De veritate", ki je menda prvo moderno spoznavno-teoretično delo v posesti človeštva. Tomazeva filozofija se odlikuje namreč ne le po svojih sklepih, čijih nujnost pod danimi pogoji so priznavali poleg filozofov katolicanov tudi Kant, in v novejšem času Meinong, med Slovenci pa Veber, čijih točnost izpričujejo vse resne šole sodobne psihologije in celo take smeri, ki smo priča njihovega porajanja (kakor na primer psihoanalitične šole izza Freuda preko Adlerja do Flügelja in Junga, in ki jih načelno sprejemajo sodobni veliki komentatorji filozofije, kakor Jose Ortega y Gasset, Bertrand Russel, predvsem pa Alfred North Whitehead) marveč tudi po pojmovanju filozofskega dela v resnično krščanskem, karitativnem smislu in duhu, ki skuša potrpežljivo izlusciti iz vseh zmot iskrico resnice in najti tudi v nasprotujočih si sistemih še kako etično jedro, da bi jim priznalo veljavo, ki jim gre. S tem pa nočem reči, da bi bila tomistična filozofija popustljiva. Tega ni mogoče pričakovati od avtorja. Summe contra Gentiles, niti ne od moza, ki je mirno in jasno zapisal, da Aristotel nikakor ni nezmožljiv. Prav njegov komentar Aristotelovih del pa nas uči, da ima Caritas svoje mesto tudi v filozofiji, in da bi bilo neiskreno zavriniti dognano resnico, ker zavzema pisec v ostalem stališče, ki ni v skladu z našim. Tomaz sledi v tem pogledu dosledno svojemu dognanju, da je eksistenca nekaj različnega od quidditas, toraj od kajstva. Le v božji naravi ni objektivne razlike med eksistenco in kajstvom, za človeški razum pa, ki je omejen, in nujno subjektiven pa je in ostane razlika pri vsakem pojmu. Tomaz opozarja na to razliko celo z ozirom na pojem Boga, v svojem delu proti Boethiju, kjer razliko konstatira in razloži, da je seveda le mentalnega - danes bi rekli spoznavnega značaja.

Tretji važni nauk, ki izhaja iz Tomazevih del, je spoznanje dejstva, da ni mogoče deducirati dognanj empiričnih ved iz abstraktnih metafizičnih propozicij. V tem pogledu je tomistična filozofija ne le sodobna, marveč se nam predstavlja kot tista filozofska zgradba, ki bo mogla tudi v bodočnosti biti ogrodje metafizicnega dela. Tomazeva metafizika zahteva kakor vse moderne znanstvene smeri izkušenj v fizikalno-fiziološkem svetu. Razlika je le ta, da se giblje tomistična filozofija na ravni abstraktnih dognanj, medtem ko naravoslovna znanost ni še znala prenesti svojih dognanj konkretnega značaja v abstraktno sfero. Dvomljivo je, da bi mogla napredovati v tem pogledu tudi le v neki meri, dokler negira, da bi bile abstraktne vrednote enako upoštevanja vredne kakor konkretne. Le posamezniki, kakor Einstein, predvsem pa Whitehead so spoznali, da ima vsaka konkretna vrednota abstraktni korelat in so s tem potrdili Tomazeve tozadevne izjave pred 700 leti.

Zadnje, kar naj naglasim v teh svojih kratkih besedah, je Tomazeva iskrenost. Njegova filozofija je jasna in dosledna, težkoč ne izbegava niti v teoloških vprašanjih. Tomaz na primer odklanja misel, da bi morali priznati božjo eksistenco, ker imamo besedo "Bog", ali ker si lahko predstavljam neko najvišje bitje. To bi se reklo preskočiti s pojmovne strani na eksistencialno. Propozicija "Bog je" sama po sebi filozofske ni nikakor ne nujna. Zanj kakor za vsakega resnega misleca leži dokaz za božjo eksistenco na filozofski ravni v sklepih iz spoznavanja, in prav v Summa contra Gentiles (I,13) nam daje unsko orodje, ki predstavlja tisto vez med teologijo in filozofijo, ki jo mora vsaka resna empirična znanost le ojačiti, namreč dognanje, da smo priča sodelovanju stvari različne narave v stvarjanju in vzdrževanju relativno stalnega sistema. Ta presenetljivo enostavna konstatacija dovede nujno do spoznanja stalnih razmerij in korelacij, ki, razvite do konca, dovedejo do spoznanja eksistence slednje, najvišje edine in večne relacije Boga, v kolikor ga more človeška pamet logično dojeti.

Velika Tomazeva zapuščina živi danes naprej v tomistični filozofski šoli. V njeni tradiciji se zreali troje velikih nauk: nauk o spoznavanju, nauk o upoštevanju, nauk o upoštevanju miselnosti drugih ter nauk o iskrenosti, ki je tako značilna za Tomaza. Tomisti studirajo in skušajo upoštevati dognanja drugih šol, odklanjajo pa seveda sistem dialektično-marxistične smeri, ki ne služi dognanju dejanskih odnosov, marveč propagandi političnega sistema.

Končno naj se omenim, da tomistična šola ni religioznega značaja. Tomazeva teologija je sicer temelj katoliške teologije, tomistična filozofija pa po Cerkvi nikakor ni predpisana. Sprejeli so jo tako katolicani in nekatolicani, da celo nekristjani, in vsi ti so našli v njej bogat vir, ki jim je pomagala graditi mostove do svojih verskih odnosov, to se pravi, ako so ti verski odnosi bili iskreni in ako so stopali dosledno in pogumno v stopinjah sv. Tomaza.

Jos. Don. Mantuani.

TOMAŽEVA ETIKA

Razgovori
in razgledi
st. 6. str. 112.

Etiko je obdelal Tomaž v Summi I. II. Temelj njegove etike je večni zakon. Bog je ustvaril svet svobodno. Dal mu je zakone za obstoj in delovanje. Človeku je dal fizične zakone, ki urejajo njegov fizični razvoj. Vanj je položil nagon, ki urejajo njegov animalični razvoj in psihične zakone in nagon za človekovo duševno delovanje. Um ima nagon po spoznanju resnice, volja nagon po dobrem, pamet pa nima nobenega nagona. Božji zakon se javlja tudi v pameti, ker je pa človek kot pametno bitje obenem svoboden, ni determinativen. Človeku pušča Bog svobodno voljo, da se mora odločiti tudi za to, kar je proti pameti, proti božjemu zakonu. Človek je od Boga popolnoma odvisen in dela pač slabo, če dela proti večnemu zakonu. Bog je pravir vseh stvari in njih zadnji smoter, zato je največje dobro. Bog je vložil v vsako bitje teženje po bogupodobnosti. Pri stvareh se to teženje kaže v doseganju najvišjega možnega razvoja, človek pa je Bogu podoben na poseben način. Človek Boga spoznava, ga ljubi in si ga tako osvaja.

Nravno dobra ali zla so torej samo dejanja ali opustitve bitij s svobodno voljo po tem, ali so skladne z naravnim zakonom, ki ga kaže človeku pamet kot нравni zakon. V kolikor pamet praktično sodi o нравnosti posameznih dejanj, jo imenujemo vest. To spoznanje more biti kedaj tudi brez krivde zmotno - dejanje je objektivno, materialno zlo, subjektivno, formalno pa dobro dejanje, ker ga je storil človek v nezakriviljenem zmotnem prepričanju, da je dobro in je hotel storiti dobro delo.

Večni zakon je zapisan v človekovo pamet, vendar ne tako, da bi bilo človeku že vrojeno, katera posidina dejanja so нравno dobra in katera zla, pač pa je človeku apriorno dan praktični um, pamet. Tudi naše teoretično spoznanje ni apriorno, apriorna je naša umska spoznavalna sposobnost. Pri teoretičnem spoznanju gre za ontologični red bitij, нравni red pa obsega red bitij, kakršna naj bo po ocenjevanju in stremljenju нравnih bitij.

Vsako stremljenje teži za neko vrednoto, za način, kar je vredno ljubezni vsaj v metaforičnem smislu. Taksne vrednote imenujemo smotre. Za človeka je prva in zadnja vrednota, zato zadnji smoter Bog. Temu smotru morajo biti vsi drugi podrejeni. Po razmerju do Boga se razvrstijo vse vrednote v poseben red, po katerem naj jih človek ljubi in skuša doseči.

Za ontologični red je značilno spoznanje resnic. Resnica je skladnost med umom in objektom. Nравna načela pa vsebujejo poleg spoznav tudi ukaz, kaj storiti in kaj opustiti, neko najstvo (Veber). Nравno najstvo izvira iz nujnosti in absolutnosti zadnjega smotra. Nравni red je razmerje vrednot do najvišje vrednote z najstvenim odnosom do umnih bitij, ali krajše: je red нравnih najstvenih odnosov. Nравni red je torej človekovo razmerje do Boga in pod Bogom do stvari in do sebe. Če se človek ravna po нравnem redu, je dober, če ne, je slab. Ta нравni red je objektivni. Nравno dobro je vse, kar je človekovi naravi primerno.

Kolikor bolj нравno človek živi, toliko bolj je podoben Bogu. Najvišja popolnost pa prinaša tudi največjo srečo. Nekateri gledajo smisel življenja v izpolnjevanju božje volje, nekateri v sreči, nekateri v razvoju svoje osebnosti. Če kdo išče srečo, jo mora najti le v Bogu, do katerega pa pride z izpolnjevanjem božje volje, pa tudi osebnost moremo resnično razviti le na način, ki je v skladu z božjo voljo.

Staro vprašanje o enotnosti ali neenotnosti etike je sv. Tomaž rešil tako: Prva, najsplošnejša нравna načela so takorekoč vrojena. Um jih spozna brez težav. Do drugotnih načel pa moremo priti s sklepanjem, ko apliciramo prva splošna načela na posamezna dejstva. Del ljudi teh drugotnih načel ne razvije - bodisi zaradi umske zaostalosti, lenobe, strasti, pokvarjenosti. Prva načela so skupna vsem, pri drugotnih načelih pa sta možni nepoznanje in zmota.

Nравni red obsega človekove odnose do Boga, ki so neposredni, verski, in posredni, ki se izražajo v človekovem razmerju do sebe in do sočloveka. Ljubezen do sebe v pravilni mери je človekova dolžnost. Človek potrebuje za življenje tudi zunanjih stvari in njih raba oz. neraba sta zadeva njegove нравnosti. Samopremagovanje je potrebno, v kolikor nasprotujejo naše težnje pamsti. Delo je nujno potrebno za človekovo izpopolnitev, zato je dolžan delati.

Človek mora ljubiti sočloveka, ker ga tudi Bog ljubi, toda k temu ga nagibejo tudi simpaticna čustva. Važen pogoj za dobre odnose med ljudmi je resničoljubnost. Njeno nasprotje sta hlimba in laž. Aristotel, sv. Avgustin in sv. Tomaž laž prepovedujejo, Plato pa jo v nekaterih primerih dovoljuje. Sv. Tomaž pravi, da je laž v nasprotju z naravnim namenom govornice.

Po naravnem nagonu nastajajo ožje družbe, družine in tudi širše družbe, države, ki imajo svoje pravice. Med družbami ter med družbami in poedinci obstoje medsebojne dolžnosti in pravice. Pravica je нравna oblast imeti, delati ali zahtevati svoje.

Pravni red je red, ki ga ustanavljajo pravne norme. Pravičnost je svojstvenost svobodne volje, ki daje vsakemu svoje. Medsebojna pravičnost je pravičnost med poedinci. Imenujemo jo tudi menjalna pravičnost. Socialna pravičnost je pravičnost med družbo in njenimi člani. Medsebojna ali menjalna pravičnost se imenuje tudi legalna pravičnost, ker se izraža v zakonih. Socialna pravičnost pa se imenuje tudi razdelilna pravičnost, ker razdeljuje članom socialne dobrine. Pravni red

je del npravnega reda in npravno obvezen, v kolikor npravnemu redu ne nasprotuje. Popolnega pravnega reda pa ni. Tomaž pravi: Etiam leges, quae sunt recte positae, in aliquibus casibus deficient. Et ideo in talibus non est secundum literam iudicandum, sed recurrentium ad aequitatem, quam intendit legislator. Tudi dobro postavljeni zakoni so v nekaterih primerih pomanjkljivi. Zato ni dovoljeno soditi v teh primerih po črni, ker več se je treba zateči k pravičnosti, ki jo je hotel zakonodajalec.

Nravni rej veže po vesti, za izpolnjevanje smo odgovorni Bogu. Za pravnim redom pa stoji država s svojo izvršilno silo. Vendar je podlega vsake družbe npravna. Naravne človekove pravice izhajajo iz božjega zakona. Bog jih je dal človeku z njegovo naravo. Ker mu jih družba, država ni dala, mu jih tudi odvzeti ne sme. Pravo ureja zunanja dejanja, ki jih je možno izsiliti. Kihče pa ne more izsiliti mišljenje in hotenje. Naravno pravo daje državi legitimacijo za obstoj in delovanje. Temelj vsakega prava je naravnopravno načelo: leges sunt servandae - pogodbe se je treba držati. Tomaž dobro podaja dvojno funkcijo zakonodajne oblasti, da ali izvaja pravo iz načel naravnega prava, ali pa da v mejah naravnega prava in po njegovi legitimaciji pravo ustvarja. Nesmiselen pa je pravni pozitivizem, ki uči, da je država vir vsega prava in da sme izdejati zakone ne glede na človekove naravne pravice.

Sv. Tomaž uči, da dolgujemo posebno ljubezen, spoštovanje in hvaležnost staršem in domovini, od katerih in v kateri smo se rodili in bili hranjeni. Zato je človek za Bogom največji dolžnik staršem in domovini.

(Po predavanju 11. marca 1956)

Jože Levstik

DODATEK:

SOCIALNA PRAVIČNOST

O "socialni pravičnosti" je napisal odličan članek dr. Ivan Ahčin v Vrednotah 1951, str. 227 - 240, ki ga toplo priporočamo v študij. Zaradi zveze z gornjim referatom povzemamo iz dr. Ahčinovega besedila nekaj misli. Uredništvo.

"...Do zadnjega časa sholastična šolska veda razlikuje dve oz. tri vrste pravičnosti: Deli jo na iustitia generalis in iustitia particularis, ali pa se slednjo razdeljuje na dvoje, tako da imamo: iustitia generalis legalis, iustitia particularis commutativa et distributiva (slovenska imena: splošna ali zakonita pravičnost, menjalna, razdelitvena ali sorazmerna pravičnost)...so priceli splosni pravičnosti...pridevati se pridevek socialna pravičnost, in socialno pravičnost na tak način istovetiti s splošno ali zakonito pravičnostjo..V tem smislu je socialna pravičnost pojmovala večina katoliških avtorjev..Toda ne vsi..Kleinapf...Llovera...Franco Feroldi... S sprejemom izraza "socialna pravičnost" v papeške okrožnice je znanstveno razmišljanje okrog tega pojma zelo naraslo...Dandanes vsi odklanjajo, da bi se socialna pravičnost enostavno istovetila z legalno pravičnostjo; toda kaj naj pozitivno pomenja, grede mnenja se vedno narazen..dve struji...

"...Prva struja...a) Socialna pravičnosti ni mogoče enostavno istovetiti s splošno ali legalno pravičnostjo, zlasti ne, če se legalna pravičnost istoveti z iustitia legis positivae, kar se v sholastičnem pojmovanju redno dogaja..b) Obveznosti socialne pravičnosti so v prvi vrsti naravnopravnega značaja..c) Tudi tisti, ki so sredi preteklega stoletja priceli uporabljati izraz socialna pravičnost, so v prvi vrsti mislili na naravno in ne na pozitivno pravo, po čigar načelih naj se preuredi socialne ustanove in socialne skupine..Socialna pravičnost bi torej obsegala v sebi vse tri vrste pravičnosti, ki smo jih gori omenili, s to posebno nalogo, da ureja medsebojne dolžnosti družabnih skupin in njih članov (nižjih skupin) v zadevah javne blaginje...

"...Druga struja...Kljeno izhodišče je že omenjeno vrhovno družabno načelo, ki poteka iz naravnega prava: Bonum commune esse servandum, kar je isto kot: ordinem sociale esse servandum.."Servare" ne pomenja le ohraniti, ali pretežno le ohraniti, čeprav tudi ta konservativni element nikoli ne sme manjkati. "Conservare" naj temveč ima istocasno tudi stvariteljni smisel: izpopoljevati, pomlajati, prenavljati, graditi na novo. Ta dinamična lastnost je pravici in pravičnosti enako lastna kakor statična ali konservativna poteza...Kadar se govori o socialni pravičnosti, je predvsem mišljena ta dinamična plat prava in pravičnosti kot protiutež proti navadno preveč poudarjeni statični plati prava..

"...Vsebinsko tako pojmovane socialne pravičnosti je mogoče izraziti: a) širokogrudnost in velikodušna pripravljenost po najboljših močeh odpomoci socialnemu zlu, čim se pojavi, ne da bi kdo sele čakal ukaza ali zakonskih odredb od..oblasti. b) velikodušna pripravljenost, da se kdo širokosrčno odpove svojim zakonito priznanim pravicam in privilegiraneemu položaju, pa naj bi bil se tako častitljive tradicije in pošteno pridobljen, ako spozna, da ni več po pameti združljiv z zdravim smislom družabnega sožitja in s skupno blaginjo. c) Pogumno in dobrovoljno sodelovanje pri reševanju družabnih nalog tudi za ceno osebnih žrtev.

"To je torej socialna pravičnost kot čednost...ki prepročuje v dnevnem življenju, da bi statično pravo, summum ius postalo summa iniuria. To je tista "nepisana posteva", o kateri govori Pij XI. v Quadregesimo anno, ki more družabnemu življenju dati novo družabno lice, posebno, če najde svojo izpopolnitev in socialni ljubezni. Naziranje smo, da je tako pojmovana socialna pravičnost veren izraz hotenja k srečev, ki so pojem socialne pravičnosti uvedli v krščansko sociologijo...."

MENJA STANOV

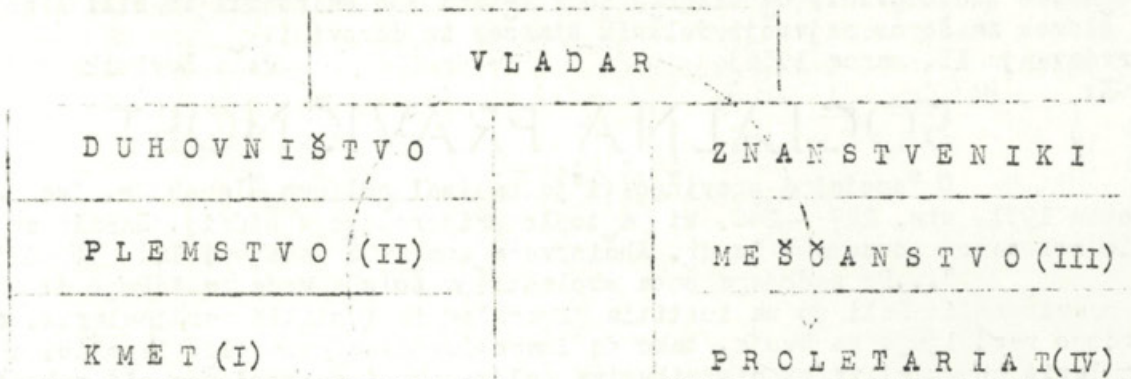
Razgovori
in razglodi
št. 6 str. 114.

Družbeno življenje ne očituje samo vsebinsko različna kulturna področja (prin. sestavek "Kulturna področja" v 1. številki Rir. str. 5-6), marveč tvori tudi bolj ali manj zaključeno družbene tvorbe - stanove v širšem pomenu besede. Vsak tak stan ima svoj poseben odnos do podčinah področij kulture, kar se zlasti očituje kadar ta ali drugi stan prevlada v družbi.

V naši kulturni epohi, ki se nagiblje v zaton, razlikujemo naslednje stanove: kmečki stan, plemstvo, meščanstvo in četrti ali splosni stan (proletariat). Izven teh stanov se javljajo kot manj vezani sloji: duhovništvo kot zastopnik verskih vrednot, modri (geniji, učenjaki) kot zastopniki znanosti ter vladar kot zastopnik državne organizacije.

Kmet, plemič in duhovnik predstavljajo pretežno intuitivni način dojemanja življenja (življenje jim je smiselna celota, ne skupek poedinah samostojnih delov). V družbi predstavljajo konservativni element (smisel za tradicijo). Meščan, proletarec in modrec dojemajo svet predvsem razumarsko in so v družbi napredni, k novotarijam nagnjeni element. (Pri vseh teh oznakah gre seveda le za prevladujoče poteze, ne pa za izčrpanje vseh podrobnosti).

Shematično bi mogli povedano ponazoriti takole:



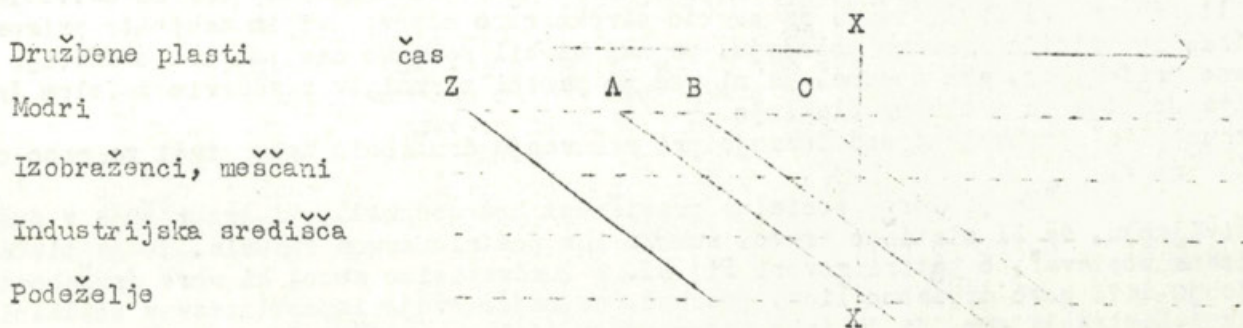
(Puščica kaže časovno zaporedje. Vodilna vloga kmeta je očitna pri slov. umeščanju)

Prevladuje:

intuicija, konservativnost, smisel za celoto ↔ racionalizem, novotarstvo poedino.

Sile, ki oblikujejo družbeno življenje, ne tvorijo neposredno novih stanov oz. ne dodeljujejo neposredno vodilne vloge v družbi drugemu stanu, marveč se uveljavljajo najprej v majhnih skupinah (tvorba elit). Teh javnost in mnogokrat tudi državna oblast niti ne opazita (prvi kristjani so bili organizirani kot pogrebne bratovščine - družbena mimikrija). Vpliv teh majhnih, pa kvalitetnih sredstev in žarišč se vedno bolj širi, dokler ne zavzame toliko obsega, da uveljavi svoje nazore tudi v vsakokratnih oblikah družbenega življenja (kristianstvo za Konstantina). Zato opazujemo zlasti ob zgodovinskih prelomnicah očitno nesoglasje med vodilnimi idejami v raznih plasteh družbe (danes je n. pr. materializem že bolj ali manj izobčen iz znanosti, kjer uživata svobodo, dočim prisegajo nanj še vedno široki sloji bodisi v osebni življenju, pa tudi v strankarskih programih in državnem življenju). Medtem ko se v kulturno vodilnih krogih že zragale nove ideje, temelji družbeno življenje kot celota še na starih, teoretično že ovrženih nazorih. Nove ideje šele polagoma preoblikujejo družbeno življenje po svoje. Pravilo družbenega življenja je evolucija. Revolucije imajo podoben pomen kot levitev pri živalih: Gre za odpravo nerabnih družbenih oblik, ki jih hoče kak družbeni sloj še nasilno pridržati, ko se se nove vodilne ideje že izkristalizirale in potrebujejo samo se zunanje opore v družbenih ustanovah (K. Mannheim pravi, da ne gre za podiranje stavbe in gradnjo novih temeljev, temveč bolj za izmenjanje koles na lokomotivi). Iz duhovne vsebine kulture se oblikujejo čisto in kraju odgovarjajoče oblike družbenega življenja, ki seveda ne ostanejo brez vpliva na življenje posameznika, saj je vsakdo v veliki meri otrok svojega časa, da bi istočasno tudi vplival na svojo dobo.

To postopno širjenje vodilnih idej v raznih družbenih slojih si moremo ponazoriti nekako takole:



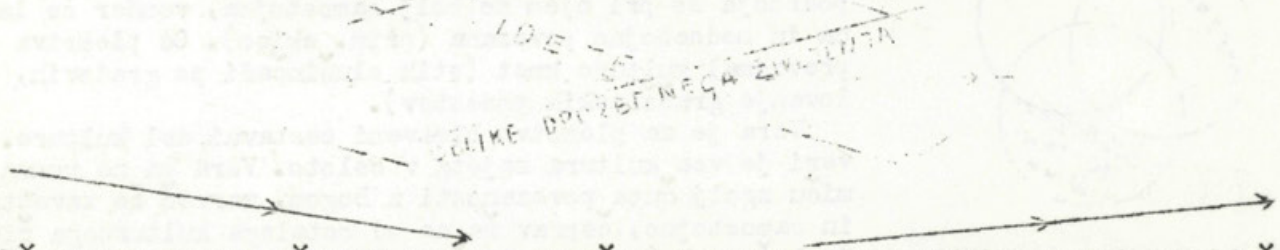
Ob času ~~X~~ prevladuje med modrimi ideja C, ki je večina izobražencev se ni dojela (pot od vseučiliškega profesorja preko slušateljsev v občinstvo; danes pospešena zaradi tiska in radia), marveč živi z meščanstvom pod dejno idejo B. V delavskih krogih prisegajo se na idejo A, ki pa se niti ni zajela podoželja. Kot zgodovinski primer naj služi naslednja navedba: Ludvik Feuerbach (1804-1872) je učil materializem kot svetovni nazor (Das Wesen des Christentums), Hegel (1770-1831) dialektično metodo (Phaenomenologie des Geistes 1806); obe ideji je združil Karl Marks v dialektičnem materializmu - Komunistični manifest l. 1848 skupno z Engelson; socialna demokracija se uveljavi na kontinentu v zadnji četrtini 19. st.; pri volitvah v Avstriji l. 1945 je padlo v oči, da so bili v povsem kmečkih občinah izvoljeni socialistični župani.

Razgovori
in razgledi
Št. 6 str. 115.

Kljub tej raznolikosti idej v poedinih družbenih plasteh poznamo v zgodovini dobe, ko moremo ugotoviti pri trenutno vodilnem družbenem sloju (za srednji vek n.pr. pri plemstvu) bolj ali manj popolno soglasje med vsebino takratne kulture in med oblikami družbenega življenja. To so dobe klasike, dobe izravnosti med obliko in vsebino. Toda življenje ne stoji. Zunanje oblike izgube prvotno prožnost, ker slabi duh v nosilcih družbenega življenja (privilegirane položaja v družbi ne sratrajo več za nalogo, ki zavezuje k večjim storitvam, marveč ga skušajo sebično izkoristiti v zasebno korist). Oblike niso več izraz notranje vsebine kulture, marveč postanejo same sebi namen. Toda duha ni mogoče vozati na toge oblike. Duh veje, koder hoče! Zato se izoblikujejo nove duhovne sile, novi nazori (ali pa dožive že obstoječi temeljito renesanso), ki se začno zbirati izvon obstoječih družbenih oblik, da znova prevzamejo oblikovanje družbe po novih vodilnih mislih.

Povedano naj skusa shematično ponazoriti naslednja skica:

dobe klasike
(največje zblizanje idej in oblik)



Moč idej v ljudeh sčasoma pojemna. določena organizacijska oblika se vedno bolj čisto in enostransko uveljavlja (smernavzgor)

KMEČKI STAN



Kmet je s svojim celostnim pojmovanjem življenja trajna podlaga kulturnega in družbenega življenja naroda. Pri njem poedina podroja kulture se niso strogo ločena (na skici označeno s koncentričnimi krogi) in posamično oblikovana. Kmečki stan ne ustvarja kulture v tem smislu, da bi prevzel kot kulturno vodilni sloj vodstvo v oblikovanju povsem novih kulturnih vrednot, marveč samo v tem da sprejema od vsakokratnega vodilnega sloja vplive in ideje, to pa samostojno prodola ter svojemu življenju prijemno prilici: to pa vedno tako, da izravnava vse v organizacijo celoto.

Kmet se čuti povezanega z naravo in domačega v njej (odkritje živeli, ki jih je mogoče udomaćiti), čuti se povezanega z Bogom in duhovi (vile, besii, itd.), v različnih potrebah se zateka k povsem določenim svetnikom. Svoje življensko filozofijo izraza v rekih, ki so se izoblikovali v stoletjih in se pododujejo iz roda v rod. Znanosti ne zaupa preveč (če pošlje kmet sina studirat, ga nameni za duhovnika, ker bi se sicer v šolah spridil). Lazje kot z logičnim dokazovanjem je možno nanj vplivati z vzornim življenjem (pomen vzornih posestev - isto vlogo so igrala nekoč posestva plemičev in samostanov). Kmet ima čudovit smisel za pronašanje družbenih oblik višjih slojev na svojo ravan, pri čemer ohrani duhovno vsebino, njeno celotnost, izrazna sredstva pa vendar sebi prilagodi. Kmečka umetnost je sicer provzeta umetnost, toda kmečki stan vtisne prevzetemu tako močan pečat lastne svojskosti, da jo moramo priznati za pravo umetnost. Kmet se drži bistva stvari, ne besede. Njegov pravni čut temelji na npravnem čutu za to, kaj je in kaj ni prav. Zato ne popusti od svojega stališča. Mnogokrat mora placati ta razkol med svojim pravnim prepričanjem in pisanim pravom celo z izgubo svoje kmetije. Kmet se čuti povezanega z družbo, uposteva tudi oddaljene stopnje krvnega in duhovnega sorodstva. Na kmetiji žive skupaj dva do trije rodovi, posle šteje k družini. Pojem sorodstva je živ ter vsebuje kopico družbenih vezi pri delu, pa tudi sicer v važnejših primerih sreče in nesreče. Svojega življenja kmet ne oblikuje prvenstveno po svojih osebnih željah, marveč se podredi oblikovnim danostim. To se kaže očitno pri ustanavljanju novih družin, kjer so stanovski in gospodarski vidiki mnogokrat važnejše kot osebno nagnenje. Vrednost žene se meri po njeni sposobnosti za vodstvo gospodinjstva in neveste ne izbira toliko ženin

st. 6 str. 116.

sam kot družinski svet; mnogokrat vplivajo na odločitev tudi Rzzgovori sosedje. Kljub tej povezanosti z družbo (skupno delo, vaški običaji, medsebojna pomoč med sosedi) nima kmet neposrednega odnosa do države (zanimivo bi bilo ugotoviti, v koliki meri so bili sv meri so bili svobodni slovenski kmetje v resnici državotvorni stan v slovenski državi, ker zavzemajo tako odločilno vlogo pri obredu umeščanja slovenskega vladarja). Čuti se kot člen med drugimi člani družbe, ne da bi se sam potegoval za vodstvo (kmečki upori so bili močno versko barvani!) in se ne briga mnogo za to, kar presega njegov delokrog, dokler ga drugi ne motijo (uvajanje novih davkov, omejitve v prodajanju pridelkov, prisilna oddaja pridelkov, itd.). Proizvodnje za trg ne pozna in prodaja samo bolj slučajne previske. Njegovo gospodarjenje je prilagojeno potrebam družine in mora služiti kmetiji. Vzgoja v kmečkem domu je usmerjena na oblikovanje celotne osebnosti otroka, ne pa na enostransko izobrazbo razuma. Poslužuje se prvenstveno na zornega pouka pri delu, pri raznih običajih, slavjih itd., manj pa teoretičnega. Prehod od igre k resnemu delu se izvrši za doraščajoči rod skoraj neopazno. (Te tipične kmečke poteze je dobro orisal dr. J. Jeraj v knjigi "Naša vas", premalo pa je pokazal, kako je meščanstvo s povsem drugačnim gledanjem na svet v veliki meri vplivalo tudi na slovenskega kmeta in v veliki meri napravilo iz njega že poljedelca, ki mu kmetija ni več predmet izročila, ki ga mora neokrnjenega in obogatnega izročiti novemu rodu, marveč zgolj se podjetje, ki ima zanj samo toliko vrednosti, kolikor znasa njegov letni donos. Danes pa hočejo napraviti iz njega proletarca).

PLEMSTVO



Plemstvo je izrazit kulturnotvorni stan. Sicer kulture ne dojame predhodno razumarsko (plemstvo ne pozna programov!), marveč jo kar neposredno živi. Poedina kulturna področja so pri njem že bolj samostojna, vendar se izravna in medsebojno povezana (prim. skico). Od plemstva je prevzemal kulturo kmet (stik služincadi po gradovih, obdelovanje graščinskih posestev).

Vera je za plemstvo bistveni sestavni del kulture. V veri je vsa kultura zajeta v celoto. Vera pa ne pomeni plemiču zgolj čuta povezanosti z Bogom, marveč že zavestno in samostojno, čeprav se ne od ostalega kulturnega življenja ločeno kulturno področje. Plemiču odgovarja mitična, heroična poteza v veri (kmetu bolj magična). Smisel edga svojega življenja vidi plemič v ostvaritvi tega, kar spo-

zna za prav. Za pravico se zavzema brez ozira na lastno korist; zaščita vdov in sirot je njegova častna dolžnost. Zaveda se, da je način njegovega življenja vodilo ljudstvu pri oblikovanju snovne in duhovne kulture. Da izpolni to nalogo, je pripravljen žrtvovati tudi lastno življenje: vsak tremutek je pripravljen zastaviti vse svoje moči, ker se zaveda, da more biti vsak tremutek zanj odločilen (pomen turnirjev je bil ohraniti viteze vedno v formi!). Znanost ni njegova odlika, vendar je vse njegovo ravnanje usmerjeno k bistvu stvari, ne zgolj k zunanostim. Ker ves živi v sedanosti in za sedanost, oblikuje najbolj učinkovito bodočnost. Tvorina meč plemstva se kaže razen v družbeni organizaciji predvsem v umstnosti, ki jo ceni kot važen kulturni, pa tudi družbeno-vzgojni činitelj. Umetnike vzdržujejo plemiči kot del svojega uslužbenstva (zato morajo jesti skupno z ostalimi služabniki) in jim dajejo velika narocila, s svojim življenjem pa tudi velike motive. Plemstvo je skrbelo za upravo in sodstvo. Zavedalo se je od dobre izpolnitve te naloge zavisela bla blaginja družbe. Plemstvo je tudi nosilo odgovornost za kulturno ustvarjanje. Posamezen plemič so je čutil predstavnika svojega stanu, zato je bilo njegovo osebno življenje zapostavljeno stanovskim ozirom in to toliko bolj, kolikor višje mesto v družbi je zavzemal. V tem je tudi smisel ceremoniel in slavnostnih oblačil. Razkošje v oblačilih, opremljenosti, stanovanju itd. ter pokloni niso veljali osebi kot taki, marveč plemiču kot predstavniku stanu ali države (to družbeno vrednotenje se kaže tudi v slikarstvu, kjer so osebe vladarjev slikane največje, osebe plemičev - spremeljevalcev manjše in osebe služabnikov v približno samo polovični velikosti). Zakoni plemiskih družin so politično barvani. Odločal ni posameznik, marveč družinski svet. Poroke iz osebnega nagnonja so redke, čeprav je harmoničnost stvarnih pogojev v dobah neizoblikovanega individualizma pozneje redno vodila tudi do osebne ljubezni. Gospodarska podlaga plemstva je s privilegiji opremljeno zemljišče. To je omogočevalo plemstvu izpolnjevanje njegove naloge v družbi: živeti vzorno življenje in s tem določati najvišjo mero potreb, ki velja kot zgornja mera tudi za ostale stanove, pa tudi za duhovnike in modre. Večji dohodki so nalagali tudi večje dolžnosti, zato se plemstvo trudi, da zaveže meščane, ki so pričeli bogateti, k vzornemu življenju in prevzetju večje odgovornosti z dvigom v plemstvo. Vzgoja na plemiskem dvoru je bila usmerjena k oblikovanju izravnane osebnosti in je bila močno stanovsko vezana. Otroke so posiljali že v zgodnji mladosti na dvore najodličnejših plemičev in kraljev, da so dobili za poznejše življenje potrebno vzgojo.

Duhovščina ne predstavlja zaključenega stanu. V kolikor nastopa v zgodovini kot stan, jo moramo prištevati k plemstvu (družbeno). Duhovništvo je nosilec nauka o smislu in namenu osebnega in družbenega življenja ter upravitelj zakramentov t.j. milosti, ki omogočajo vsakomur, da oblikuje svoje življenje v smeri objektivnega reda in ga tako reši za večnost. Ker je vsaka kultura zasidrana v veri, je bilo duhovništvo dolgo edini gojitelj znanosti. Dokler se filozofija ne odcepi od teologije in se posamezne znanosti ne osamosvoje ter pozneje postavijo celo v nasprotje do vere, sta intuitivna in pa razumarska (pretežno abstraktna) stran dojemanja življenja bolj ali manj med seboj izravnani. Zato je tudi manj trenj v družbi.

VLADAR

Kot najvišji predstavnik družbe je zasidran v neposredno življenski (natura) kot tudi v razumarski (abstrahirajoči) plati družbenega življenja. Dokler se ni prišlo do boja med vero in vodo, je bila enotna kultura podlaga organsko razčlenjene edinosti v državi. Vladar opravlja svoje opravilo v družbi s tem, da skrbi za uveljavljanje pravičnega, ki je utemeljeno v bistvu stvari (Kdor vlada s silo svojega bistva, je enak zvezdi severnici. Ta vztraja na istem prostoru in vse zvezde jo obkrožajo - Konfucij). Zadošča že, da je in da daje vsakomur možnost priziva v primeru, da je bil pravi red kršen. Vladarjev družbeni položaj pa je še bolj utrjen, ker izvaja svojo oblast od Boga. Ko pa se razbije enotnost kulture in se vedno bolj absolutno uveljavljajo poedina področja kulture, v družbi pa posameznik, ki hoče veljati za vir vse oblasti v družbi, je enotnost državnega življenja vse bolj ogrožena in družbeno vprašanje postaja vse bolj pereče. Za pravilnost ni več odločilna skladnost z naravo stvari (naravni zakon), marveč večina glasov državljanov. Ustavna monarhija z obrazcem: "Po božji milosti in volji naroda" predstavlja prehodni člen k formalni demokraciji.

MODRI

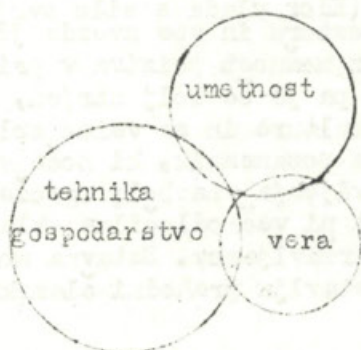
Tudi modri (geniji, znanstveniki) niso stan zase. Ko se ločijo od duhovništva (ali se celo postavijo proti njemu - s tem pa ni rečeno, da ni možno, da povzroči prve spore pretirana ljubosumnost teologov do znanosti, ki polagoma dozoreva v samostojno kulturno področje, kar ugotavlja profesor filozofije na graški bogoslovni fakulteti dr. J. Fischl: "Starejša je vojna napoved vere vedi." - Wissenschaft und Offenbarung, Wien 1947, str. 8), nastopajo kot zastopniki najvišjih vrednot meščanske kulture, ki se more ponasati s specializiranimi znanostmi.

MEŠČANSTVO

V meščanstvu kot stanu pride do izraza predvsem razumarska (abstrahirajoča) stran dojemanja življenja. Meščanstvo izgublja smisel za neposrednost življenja. Vse najprej abstrahira in hoče živeti po abstraktnih shemah (programi). Vera izgublja svojo moč kot vse družeca in oblikujoča sila. Razglase jo za zasebno zadevo, kar pa vodi v praksi do areligioznosti in celo do protiverške usmerjenosti. Meščanstvo poreže ali vsaj ne upošteva metafizičnih korenin znanosti. S tem pa izgubi kultura svojo enotnost. Z zgolj abstraktnim in pozitivističnim, vsako metafiziko izključujočim mišljenjem ni mogoče zajeti v enoto različne pojave. Objektivnega merila za pravilnost ni več. Najrazličnejše oblike naziranja in življenja postanejo enakovredne. Na področju znanosti, pa tudi drugod, prevlada specializacija. Smisel za enotnost kulture izginja. Vsako področje hoče veljati samo zase, posamezni predmeti znanstvenega preučevanja postanejo sebi namen. Nagrmadi se specializirano znanje, ki pa ne daje pregleda čez celoto. Zato kljub obilnosti ne more nasititi človekovega hrepenenja po resnici. Umetnost izgublja na ustvarjalni moči. Življenje sodobnikov ji ne daje velikih motivov in nihče velikih naročil. Izživljanje v posmeranju in ponavljanju slogov preteklosti dokazuje notranjo nemoc ustvarjanja. Ker je postal posameznik središče vsega, je tudi pravica izgubila značaj objektivnosti. Ker se pa tudi posameznik še naprej deli na medsebojno nepovezane homines religiosi, politici, oeconomici, postane pravica stremljenje doseči pozitivno bilanco med občutkom ugodja in neugodja. Nosilec prava in oblasti je posameznik. Družbo omogoča šele prapogodba, ki ji v njej vsak posameznik odstopi (preklicno) nekaj svojih pravic. Odloca vedno koristi posameznika, ki jo včasih dosega po ovinku preko družbe. Država nima v sebi razloga za obstoj, marveč je izključno zaradi poedincev. Občestvene volje ni. V kolikor je neka skupna volja za življenje potrebna, se oblikuje kot vsota volj poedincev (n.pr. pri volitvah in glasovanju v parlamentu, itd.) po načelu matematične večine ob izključitvi kvalitete. Zato pomeni ne na bistvo stvari vezano edinost, marveč ali kompromis ali celo nasilje nad manjšino. Tudi gospodarstvo postane iz sredstva samonamen. Cilj gospodarjenja je bogastvo. Gospodarstvo postane celo tako odločujoče v celotni kulturi, da postane vse, tudi duhovne dobrine, ocenljivo v denarju. Gospodarstvo odklanja - kot tudi ostale panoge življenja: politika, medicina, umetnost itd. - kar

storitvah sprostito prej speče sile in kljub izredni pomožitvi prebivalstva dvignile splošno življensko ravan. Toda večje zadovoljitve potreb ni prineslo, ker potrebe niso več stanovske vezane, marveč rastejo v nedogled in mnogo hitreje kot njih zadovoljitev. Vzgoja se omejuje v glavnem na posredovanje znanja. Ideal vzgoje je otrk kot zivi leksikon. Vedno bolj se zanemarija oblikovanje osebnosti, ki bi vedela za svoj prostor v svetu in družbi ter za smisel in nalogo svojega zemskega življenja. Dobesedno vlivanje učenosti - in z njim združeno zgolj pasivno sprejemanje - pa ne razvije v otroku oblikovalnih sposobnosti, ki jih clovek v življenju nujno potrebuje.

Razgovori in
razgledi
štev. 6. str. 11



ČETRTI ALI SPLOŠNI STAN

Ta prav za prav ni več zaključen stan, ampak masa ljudi, ki nima več notranje sile, da bi obvladala vedno bolj napredujoco specializacijo. Vero poznajo ti izkoreninjenjenci zgolj se po pripovedovanju ali po njenem izmalicnem javljanju v življenju polovicnih kristjanov. Njene prvotne in bistvene notranje oblikovalne moči več ne poznajo, ker se v mesecanstvu kot pravilo ne javlja več v polni moči. V znanosti postaja vedno bolj ocita nepoznost, razvozljati zadnje skrivnosti življenja s pozitivistično usmerjeno znanostjo. V umetnosti, pravosti in pravu se se bolj dosledno uveljavi poedinec. Drzava se mora v vedno večji meri zatekati k si-

li, če hoče vzdržati vsaj zunanji red. Proti lastni volji se vse bolj in bolj spreminja iz nočnega čuvaja v splošno preskrbevalno ustanovo, ki mora skrbeti (neposredno s podporami ali posredno preko socialnega zavarovanja) za hrano, obleke, stanovanje in zabavo vedno večje množice izkoreninjenecov. "Panem et circenses" je geslo te dobe (danes se glasi "Money and fun"), divja gonja po uživanju (kar j. v resnici beg pred samim seboji), ki pa se sredi enega užitka že kriči po novem. Kljub povečanju prilikam za zabavo in razvedrilo ljudje svoje želje po sreči ne morejo zadovoljiti, saj je le beg pred lažno praznino, ki jih vedno spremlja in je tudi spolna razbrzdancost ne more prekričati. Specializacija v gospodarstvu je rodila mnogo ugodnosti za življenje, povzročila pa obenem, da vedno večji del dela ne pomeni več osebnost oblikujoco storitev, ki cloveka notranje zadovolji, marveč da veze delavca s stopnjevano pozornostjo na poedini delovni prijem (tekoci traki) brez notranje v ysebine. Delo postane breme, ki je pa neizbežno, ker je vir sredstev za življenje, ceprav mnogim življenje samo ni več življenja vredno (narascanje števila samomorcv). Nove iznajdbe napravljajo življenje sicer udobnejše, toda istocasno pomenijo povečano obremenitev za druge (telefonske uslužbenke, prometno osebje ob nedeljah in praznikih). Vzgoja posreduje skrajno specializirano znanje. Mojštrski in pomočnik izpit nadomesti znanje malega števila prijemov pri stroju. Družba postaja - v kolikdr bčij ta razvoj dozoreva - vedno bolj podobna velikemu kotlju, kjer vse vre, kjer najdemo drugega ob drugem najbolj kričeca nasprotja in protislovja, kjer vse isce izhoda v zavesti, da je tako stanje trajno nevzdržno. Nekateri napovedujejo neizbežni razpad, drugi se vdajajo apatiji - javljajo se pa tudi nove ideje in redki posamezniki si prizadevajo dati življenju poedina in tudi družbe zopet smisel, povezanost v eni temeljni misli, zasidranost in včlenitev v objektivni red, ki ni odvisen od mah posameznikov. Okoli teh pionirjev se počasi oblikujejo novi krogi, ki utegnejo postati kristalizacijske točke nove kulturne epohe.

+ + + +

Ta grobi obris notranjega razvoja poslednje kulturne epohe Zapada v toliko ne odgovarja stvarnosti, v kolikor ne omenja manjših zarez, padcev in ponovnih dvigov. Toda te zarez ne imajo tege na vse sloje in vsa kulturna področja obsegajočega značaja kot ga ima danasnja kriza. Zato je bilo nadaljevanje življenja v smislu nakazanega razvoja po preteganju težav se vedno možno. Danes pa smo dosegli tako po globini kot po obsegu duhovne krize skrajne možnosti, ki še dopuščajo življenje. Odprti sta nam samo dve poti: Prepustiti se valovom in koncati z uniceanjem lastnega življenja, s propadom lastnega naroda, pa tudi krščanstva v Evropi ter na Zapadu - ali pa se zbirati v majhnih jedrih, ki bodo po svoji kyaliteti (ne pa po organizacijski tehniki) tako močna, da se bodo uprla prevledujočemu razkroju ter z milostjo vse prerajajočega sv. Duha zasidrala v Bogu kot nositelju objektivnega reda sebe, sygj narod in celotno zapadno kulturo ter postela tako majhna, pa vendar silna zarisca znova v veri in občestvenem duhu zasidrane enotne, ceprav razčlenjene kulture, ki bo vodila do utrditve družbenih razmer in tudi do zadovoljive resitve perečih družbenih vprašanj.

Prevodstvo: Poleg že doslej navedenega še: W.H. Riehl, Die bürgerliche Gesellschaft, v izdaji G. Ipsen, Die Naturgeschichte d. deutschen Volkes, Leipzig 1935.

s Svetim Duhom zato, da bi neumrjočim dušam oskrbel in pridobil nebesko blaženost, po besedah apostolovoh: "Vse je vaše, vi pa ste Kristusovi, Kristus pa božji" (1 Kor 3, 23). Kakor je Cerkev narevana v blagor vernikom, tako je namenjena v slavo Boga in Jezusa Kristusa, ki ga je Bog poslal.

Razgovori
in razgledi
st. 6. str. 124

MISTIČNO (SKRIVNOSTNO) IN NAVADNO NRAVNO (MORALNO) TELO

61. Tudi če primerjamo mistično telo s tako imenovanim npravnim (moralnim) telesom, vidimo med obema zelo vazen razloček največjega pomena. V naravnem družabnem telesu, ki se imenuje npravno (moralno), ni drugega počela (vzroka) edinstvi kakor skupni cilj in skupno sodelovanje vseh za isti cilj, pod vodstvom družabne oblagati. V mističnem telesu, o katerem tukaj razpravljamo, pa je temu sodelovanju pridruženo še drugo notranje počelo, ki biva in krepko deluje v celotni zvezi (v celotnem organizmu) in v njenih posameznih delih, ter je tako odlično, da samo po sebi neizmerno presega vse združujoče vezi bodisi fizičnega, bodisi moralnega telesa. To počelo, kakor smo zgoraj rekli, ni naravno, marveč je nadnaravno, v samem sebi celo nekaj popolnoma neskončnega in neustvarjenega: namreč božji Sveti Duh, ki "eden in isti po številu napolnjuje in zedinja vso Cerkev", kakor pravi angelški učenik, sv. Tomaž Akv.

62. Pravi pomen tega pridevka (mistično) torej opozarja, da Cerkev, ki je v svoji vrsti popolna in neodvisna družba, ne sestoji le iz družabnih in pravnih prvin in vzrokov. Je namreč veliko odličnejša kakor vsaka človeška družba; vse naravno družbe presega tako, kakor milost presega naravo in kakor nesmrtno stvari presega jo vse mirljivo. Naravnih družb, zlasti države sicer nikakor ne smemo prezirati in omalovraževati, vendar je pa Cerkev še nekaj več kot so one, kakor je ves človek nekaj več kot pa le umrljivi organizem našega telesa. Čeprav pravne vezi v Cerkvii izhajajo iz božje, od Kristusa dane ustave, in s svoje strani pospešujejo nadnaravni namen Cerkve, vendar je Cerkev visoko v nadnaravni red povzdignjena sele po Svetem Duhu, ki je Duh našega Odrašenika. Ta Duh kot vir milosti in vseh nadnaravnih in čudežnih darov nepretrgoma in globoko napolnjuje Cerkev in v njej deluje. Gotovo je organizem našega umrljivega telesa čudovit stvarnikov umotvor, pa vendar je daleč pod vzvišenim dostojanstvom naše duše. Tako je tudi vidna cerkvena organizacija modro delo božjega Graditelja, pa je vendar povsem nižje vrste v primeri z duhovnimi darovi, ki Cerkev kraste in ozivljajo, in v primeri z njihovim božanskim izvirom.

PRAVNA IN LJUBEZENSKA CERKEV.

63. Iz doslej razloženega je jasno razvidno, da se zelo moti tisti, ki si Cerkev svojevoljno umisljajo kot nekaj skritega in nevidnega. Motijo se tudi tisti, ki v Cerkvii vidijo le neko človeško ustanovo z vnanjo urejeno upravo in z vnanjimi obredi, a brez deleža nadnaravnega življenja. Proti tej zmoti poudarjamo s papežem Leonom XIII.: Kakor Kristus, glava in vzor Cerkve, "ni cel Kristus, če v njem gledamo le vidno človeško naravo... ali samo nevidno božjo naravo... marveč je eden (ona oseba) iz obeh narav in v obeh naravah... tako tudi njegovo mistično telo." Saj je božja beseda privzela človeško naravo, podvrženo bolečinam, da bi z ustanovitvijo vidne in z božjo krvjo posvečene družbe "človeka po vidnem vladanju spet obrnila k nevidnim rečem".

64. Zato obžalujemo in obsojamo tudi pogubno zmoto tistih, kateri sanjarijo o neki izmisljeni Cerkvii, zgrajeni na ljubezni v prezirljivem nasprotju s pravno (juridicno), kakor jo imenujejo. Toda to razliko so si popolnoma napak izmislili, ker ne razumejo, da je božji Odrašenik prav zavoljo tega svojo Cerkev ustanovil kot pravo in popolno (neodvisno) družbo z vsemi pravnimi in družabnimi prvinami, da bi tu na zemlji do konca nadaljevala zvoličavno delo odrašenja; in v isti namen je poskrbel, da je obdarjena z nebeskimi darovi Sv. Duha. Seveda je večni Oče hotel, da bi Cerkev bila "kraljestvo Sina njegove ljubezni" (Kol 1, 13), toda resnično kraljestvo, namreč takšno, da bi v njem vsi verniki z umom in voljo izkazovali pokorščino ter s poniznostjo in pokorščino posnemali njega, ki je za nas postal "pokoren do smrti" (Filipljanov 2, 8). Med tako imenovano nevidno podelitvijo Svetega Duha ter med pravno pastirsko in učiteljsko službo, prejeto od Kristusa, torej ni in ne more biti nobenega resničnega nasprotja. Saj so obojno med soboj tako dopolnjuje in spopolnjuje, kakor v nas duša in telo. Oboje izhaja od onoga in istega našega Zvoličarja, ki je z božjim dihom v apostole rekel: "Prejmite Svetega Duha" (Jan 20, 22) - pa obenem z razločnim glasom ukazal: "Kakor je Oče mene poslal, tudi jaz vas pošljam" (Jan 20, 21) - in se: "Kdor vas posluša, mene posluša" (Lk 10, 16).

ČLOVEŠKE SLABOSTI V CERKVI.

65. Če torej v Cerkvii vidimo kaj, kar kaže človeško slabost, tega ne smemo pripisovati njeni pravni uredbi, marveč obžalovanja vrednemu človeškemu nagnjenju k slabosti. To nagnjenje pa dopušča božji Ustanovitelj tudi v višjih udih svojega skrivnostnega telesa zato, da se izkaže krepkost ovac in pastirjev ter da v vseh raste zasluženo krščansko vero. Kristus namreč, kakor smo že zgoraj rekli, iz svoje verske družbe ni hotel izključiti grešnikov. Če so torej nekateri udje duhovno bolni, še nimamo vzroka, da bi svojo ljubezen do Cerkve zmanjševali, marveč rajši pomozimo našo ljubezen in usmiljenost do njenih udev.

POGLED V REVIIJE

Jubilejna številka SOCIAL ORDER januar 1956, 48 strani.
ON RECONSTRUCTING SOCIAL ORDER: An American Symposium.

Ta jubilejna številka prinaša sestavke v zvezi s srebrnim jubilejem Pijeve okrožnice "Quadragesimo anno". Ker bo za Slovence gotovo zanimivo, kako gledajo ne ta vprašanja katolici v ZDA, prinasamo glavne misli teh sestavkov. Uredništvo

John F. Cronin, S.S., THE MESSAGE OF QUADRAGESIMO ANNO TODAY (str. 2 - 12)

V 25 letih po izidu okrožnice smo doživeli velike družbene, gospodarske in politične spremembe. Vrednost okrožnice izpricuje dejstvo, da jo se danes uporabljamo ne samo kot vir нравnih načel, ampak tudi pri presojanju sodobnosti ter pri predlogih za trajno reformo.

Okrožnica je izšla ob višku svetovne gospodarske krize. Kljub izboljšanju razmer je se sodobna za mnoge primere tako v obsodbi izrastkov kapitalizma kot komunizma. "Kljub temu bi bilo napačno smatrati okrožnico za na Sinaju v kamen vdolbeni katalog. Kot vsaka papeška izjava, ki se nanasa na družbena vprašanja, je kombinacija večnih načel, ki temelje na naravnem pravu ter razodetju, in njih nabračba na sodobne razmere. Je mešanica določnih in nedvoumih sodb v nekaterih točkah z nekoliko oklevajočimi prevdarnimi nasveti v drugih. Ker se zgodovinske prilike spreminjajo, je treba nekatere sodbe in prevdarne nasvete, ki se nanasajo na te razmere, opremiti z datumom" (3-4).

Pij XI. je v nasprotju z Leonom XIII. in Pijem XII, ki sta v prvi vrsti zaskrbljena za poedinca, zanimal predvsem za ustanove, kar je značilno za Q.a. CERKEV IN DRUŽBENO VPRAŠANJE. Cerkev sme odločati o gospodarstvu, v kolikor zadeva pravico. Pri tehničnih zadevah je treba razlikovati med takimi, ki ne spadajo v pristojnost Cerkve, in med takimi, ki so povezane z нравnimi postavami. V vsakdanjem življenju je mnogokrat težko razlikovati. "Tisti, ki so zainteresirani na ohranitvi obstoječega stanja, so predisponirani k trditvi, da so mnoga področja zgolj tehnična in zato izven pristojnosti moralistov. Kdor pa teži za reformami, zahteva včasih cilje, ki so moralno zaželeni, ki pa utegnejo biti nedosegljivi v sedanjem stanju gospodarske družbe določene dežele" (5).

MEŠANA PODROČJA. V mešanih področjih je potrebna še večja pazljivost. Pisec opozarja na debato katolici o uzakonitvi pravice do dela. Sodbam, ki zahtevajo dobro poznanje družbenih razmer, ne smejo pripisovati oz. zanje zahtevati enake avtoritete kot нравnim načelom, ki jih uporabljamo.

OBVEZNOST. Okrožnice katolici vežejo. "Seveda ni vse v okrožnicah nauk. V njih najdemo tudi ocenjevanje sodobnosti, disciplinska pravila, prevdarne sodbe in nasvete, ki niso mišljeni kot ukaz. Toda očuci papež nedvomno o veri in нравnosti, nima noben katolican pravice nesoglasati, čeprav ne govori slovesno kot pri nezmotljivih opredelitvah" (6). Okrožnice so sprejemljive tudi za nekatolici, ker temelje večinoma na naravnem pravu.

LIBERALIZEM. Papež zavrača filozofijo liberalizma v teoriji in praksi. Za ZDA ugotavlja pisec: "Varno je reči, da na splošno dajejo velika industrija in visoke finance dokaze, da so v različni meri sprejeli socialne obveznosti. Nasprotno pa kažejo manjša podjetja, zlasti podjetja v na novo industrializiranih predelih, da se mnogo duha individualizma, čeprav njihovo prekso ovira zakon" (6/7).

KOLEKTIVIZEM. Enako zavrača teorijo in prakso kolektivizma in je vplivala iztreznjevalno na mnoge katolici (zlasti v Franciji, Italiji in Nemčiji), ki so videli resitev zla le v podržavljenju. "Cerkev ne obsoja zasebne lastnine na proizvajalnih sredstvih, niti ne zavrača sistema dobička ali svobodnega podjetništva, dokler sta prav opredeljena. Obsoja pa določene zlorabe na tem področju in duha, ki ga Evropejci včasih označujejo kot kapitalizem".

LASTNINA. Papež brani zasebno lastnino, toda naglašja, da mora biti kar se da široko razdeljena, pa tudi njene družbene obveznosti. O rabi velikih premoženj določa država po vidikih obče blaginje. V določenih primerih je upravičeno tudi podržavljenje. V ZDA je velika sprememba po l. 1932, ko je vse naglašalo samo pravice lastnine brez kakršnih koli obveznosti. Danes so v ospredju vprašanja: obdavčenje podjetij in zasebna iniciativa, potreba po ohranitvi primerne dobička ter učink za jamčenih mezd na lastnino.

DELO. Pij XI. je v glavnem ohranil nauk Leona XIII. o delavskih organizacijah. Pij XII. opozarja na izročilo v njih: prevelika centralizacija, zloraba organizacijske moči in vnasanje političnih vprašanj v strokovne.

MEZDE. V ZDA nihče ne osporava upravičenosti delovne pogodbe, za sodelo delavcev na lastnini, dobičku ali vodstvu podjetja se delavci veliko ne zanimajo. Zahtevajo "življenjsko mezdo", ki pa obsega več kot Legnova opredelitev. V ZDA so se razmere od l. 1931 znatno izboljšale, toda revščina se vedno obstoja.

VLADA. Papež postavlja znano načelo subsidiarnosti. V ZDA zopet prevladuje zahteva po decentralizaciji in okrepitvi poedinih držav v zvezi.

GOSPODARSKA DRUŽBA. Stanovski red predstavlja srce okrožnice. Ustave javnopravnega značaja so v ZDA tuje. Stanovska organizacija naj bi:

66. Zarco sveta mati Cerkev brez madeža žari v zakramentih, s katerimi rodi in brani otroke: v veri, ki jo vsckdar ohranja neomadeževano; v svetih zapovedih in zakonih, s katerimi vse ukazuje, in v cvangeljskih svetih, h katerim vabi; slednjic se v nebeskih nadnaravnih in izrednih darovih, po katerih v svoji "neizčrpni rodovitnosti" proizvajajo neštete vrste mučencev, devic in spoznavalcev. Nikakor pa ni njena krivda, če nekateri udje bolchajo ali ranjeni hiraajo, ko ona v njihovem imenu vsak dan prosi Boga odpuščanja: "Odpusti nam naše dolge", in za njihove duše brez odlasanja in neprenchoma skrbi z materinskim in močnim srcem.

Razgovori
in razgledi
st. 6. str. 121.

OPOMEN SKRIVNOSTNEGA IMENA

67. Ko torej k pojmu Kristusovega telesa pridevamo ime "skrivnostno (mistično), nam sam pomen tega pridevka daje resnobne opomine. In ti opomini nekako odnevaajo v tehle besedah svetega Leona Velikega: "Spoznaj, o kristjan, svoje dostojanstvo. In ker si postal delozen božje narave, nikar se z ne vrednim obnašanjem ne vračaj v prejšnjo nizkost. Pomni, kakšne Glave in kakšnega telca si ud."

PISCI IN DELA

ALOIS DEMPFF,

rojen 2. januarja 1891 v Altomünstru na Bavarskem, 1930 profesor v Bonnu, 1937/38 na Dunaju in potem zopet po 1945; od 1948 v Münchenu.

Glavna dela: Weltgeschichte als Tat der Gemeinschaft, 1924

Die Hauptformen der mittelalterlichen Weltanschauung, 1925

Ethik des Mittelalters 1927

Sacrum Imperium 1929

Meister Eckhart 1930

Metaphysik des Mittelalters, 1930

Kulturphilosophie, 1932

Selbstkritik der Philosophie, 1947

Theoretische Anthropologie, 1950

JOHANNES FISCHL

rojen 7. marca 1900 v Tobagu, Burgenland, študiral v Gradcu bogoslovje, v Rimu filozofijo. 1.1932 docent, 1935 izredni in 1946 redni profesor filozofije na teološki fakulteti v Gradcu, 1948/49 rektor graške univerze, dopisni član Dunajske katoliške akademije, sourednik revij Gloria Dei in Wissenschaft und Weltbild.

Glavna dela: Unsere Gedächtnisbilder, 1932

Die Formen unseres Denkens, 1946

Die Wahrheit unseres Denkens, 1946

Christliche Weltanschauung und die Probleme der Zeit, 1946,

Wissenschaft und Offenbarung, 1947, dve izdaji

Geschichte der Philosophie, 5 zvezkov, 1947-1954

Der Mensch bei Nietzsche und im Christentum, 1948

Menschwerung und Menschenwürde, 1948

Was ist der Mensch, 1948

Wer ist gebildet, 1949

LEO GABRIEL

rojen 11. septembra 1902, študiral v Innsbrucku, Rimu in na Dunaju, 1931 se je habilitiral za zgodovino filozofije, 1947 zopet docent, 1950 izredni in 1952 redni profesor na dunajski univerzi.

Glavna dela: Von Brahma zur Existenz, 1949, druga izdaja 1954.

Logik der Weltanschauung, 1949

Existenzphilosophie, 1950

Leo Gabriel vodi že deveto leto uredništvo znanstvene revije Wissenschaft und Weltbild, Zeitschrift für die Grundfragen der Forschung, ki izhaja sedaj četrtletno na Dunaju. Kot izdajateljji so navedeni sedaj že pokojni Ludwig Adamovich, Burghard Breitner, Alois Dempf, Johann Fischl, Arthur March, med stalne sodelavce pa štejejo: dr. Fr. Dessauer, dr. G. Fischer, dr. Romano Guardini, dr. Hugo Kantsch, dr. H. Kinzmann, dr. A. Knoll, dr. W. Koppers, dr. J. Nadler, dr. F. Regler, dr. J.v. Rintelen, dr. M. Schmaus in dr. A. Wenzl.

ODNOS DUHOVNIKA DO KOMUNIZMA

Pok. prelet dr. A. Odar je v predavanju 13. junija 1944 v frančiškanski dvorani v Ljubljani omenil tudi naslednje točke:

Grobemu komunizmu zoperstavimo čisto ljubezen, ki veje iz Gospodovega evangelija. - Oprijeti se moramo novih pasteralnih metod. - Naš zgled mora pridigati. - Posteti moramo ubogi kot Kristus, ki ni imel mesta, kamor bi glavo položil. - Molitev in post morata posteti naše vsakodnevno opravilo.

- 1) nudila sistem za olajšano izvejanje socialne pravičnosti, Razgovori
 2) obnovila pluralizem v družbi in tako preprečila z ustanovami in razglodi
 tako individualizem kot etatizem, st. 6. str. 127.
 3) nadomestiti razredni boj s sodelovanjem.

Te ideje so sprejeli v ZDA različno. Nekateri nekatehličani so jo pozdravili, drugi so razvili neodvisno od nje podobne ideje, zopet drugi so jo zavrnili apriori kot fašizem oz. reguliranje. Mnogo spotike so povzročili tudi katoličani s prepodrobnimi načrti ter zato, ker niso poudarili točke 86 o svobodni izbiri oblike. Morali bi bolj poudarjati temeljne ideje in potrebnost v ameriškem sistemu ter si prizadevati a) ustvarjati skupne organizacije podjetnikov in deležev za skupna vprašanja, b) prenesti mnoga regulativna opravila države na te organizacije z zagotovili, da bo zavarovana obca blaginja, in c) s poudarjanjem sodelovanja.

Za reformo je potreben pravi duh in ustanove. Predvsem pa je treba za vsako reformo delati.

GOETZ A. BRIEFS, SOCIAL ENCYCLOPEDIA AND LIBERAL ETHICS. (str. 13 - 20)

Liberalizem in socializem sta označila R.M. kot anahronizem. Ob objavi Q.A. so bile razmere bistveno različne. Že pred 1931 je Keynes zapisal "koniec Laissez Faire-a. Obnovil se je merkantilizem. Socializem je prizadel Bernsteinov revolucionizem. Vlade so začele vposegati v gospodarstvo: zakoni za zaščito dela in socialno oskrbo, delavske unije so postale močne. Q.A. priznava spremembo v liberalizmu in socializmu, kljub temu ju odkloni kot sekularistična svetovna nazora.

Cerkev gradi na naravnem pravu. Človeka je ustvaril Bog. Človek je oseba, vendar živi v družbi, njegov končni cilj je izven sveta. Socializem in liberalizem sta osredotočena na ta svet, v katerem ni prostora za Boga, zato tudi ne osebna ljubezen; nadomesti jo državna socialna politika in brezosebne karitativne ustanove.

Za liberalizem vprašanje pravičnosti obstoja, kar določa cene in dohodke avtomatizem trga. Nekateri so zagovarjali ta sistem s sklicovanjem na sholastični pretium fori, toda neupravičeno. "Laissez-faire cen torej ne smemo označiti s pretium fori sholastikov, ne da bi razlikovali. V srednjem veku je bil postopek oblikovanja cen vključen v standard občestvene etike, med tem ko si zamišlja laissez faire družbo kot vsoto posilincev, katerih vsakoga goni lastna korist in so vsi zapleteni v tekmo. Kategorije pravična cena, pravična mzda in odcrustvo izgube v laissez faire gospodarstvu svoj smisel. Tržni mehanizem ne more proizvesti pravice, v najboljšem primeru proizvede ravnostojje" (16).

A. Smith je predvidel, da se bo družba spremenila pod vplivom njegovega sestava "naravne svobode" v "družbo trgovcev". Usodne posledice so se pokazale že nekaj rodov pozneje, ko je splahnela moč občestvenega etosa, na kar zlasti sirsi sloji niso bili pripravljani. Ljudje so začeli uporabljati dvojno moralo - eno v zasebnem, družinskem krogu in drugo v gospodarstvu. To je vodilo do stalnega nizanja gospodarske morale, kar je končno izzvalo intervencijo države. Kljub temu živimo "se vedno v liberalni dobi in njen sekularizem se je, če sploh kaj, še povečal" (19). Liberalizem je sicer hotel napraviti nočnega čuvaja iz absolutistične, patriarhalne države, ne pa novodobno državo, v kateri je vlada orodje "družbe" (-gospodarstvenikov). Delavstvo, ki se je združilo v samobrambo, je prevzelo "poslovno moralo" podjetnikov. Ker so uspeli, so se osnovala še druge interesne skupine. Tako označuje drugo dobo liberalizma izrabljanje države ter skupinsko individualistična (pluralistična) zgrajenost gospodarstva. Čeprav je pojav skupinskih interesov nekoliko omilil trdote sistema, ostane zakon delnih kolektivov še vedno individualistični zakon, čeprav deluje v pluralistični obliki. Zato poudarja Cerkev odgovornost države za obco blaginjo, naglasa socialno pravičnost in načelo subsidiarnosti.

Leo O. Brown, S.J. ECONOMIC THEORY AND SOCIAL POLICY (str. 21-31)

Ravoj moderne ekonomske misli obsega 3 obdobja: 1) dobo sholastičnih pravnikov (16/17 st.), 2) Smith, Ricardo in sodobniki, 3) dobo od splošnega sprejetja Wicksella.

Sodobna ekonomska teorija temelji v filozofiji naravnega prava. Molina, Lessius in Dolago so uporabljali ta načela v spremenjenih razmerah in so prišli zaradi tega večkrat do drugačnih zaključkov kot predhodniki (n.pr. glede obresti). Vztrajali pa so na osebni odgovornosti za gospodarsko delovanje.

V A. Smithu so našli trgovci in industriji glasnika lastnih teženj po svobodi. Tudi Smith gradi na naravnem pravu, ki pa se razlikuje bistveno od sholastičnega pojmovanja - svet vladajo mehanični zakoni: lastna korist in tekma. J.B. Say je dodal, da vodijo ti zakoni, če jih nihče ne ovira, ne samo do najbolj uspešne proizvodnje, marveč tudi do stalnosti brez prevelike proizvodnje in brez brezposelnosti. D. Ricardo pa je izločil iz gospodarske teorije dinamizem in razglasil za znatnost raziskovanje "zakonov, ki določajo razdelitev industrijskega proizvoda med razrede".

Poznejši avtorji so sicer opažali, da so na delu sile, ki ovirajo svobodno tekmo, kljub temu pa so vztrajali na tem miselnem modelu. Monopole sta pričela naglasati l. 1933 Edward H. Chamberlain in ga Joan Robinson - monopolistični

na tekma na trgu- nepopolna tekma. Teorija je pokazala, da povzro- Razgovori
cajo oligopoli enake cene kot monopoli, statistika pa, da so oli- in razgledi
gopci zelo razširjeni v gospodarstvu ZDA. 1936 je izdal J.M. Keynes št. 6. str. 10
delo: The General Theory of Employment, Interest and Money, kjer
pokaže, da sta možna istočasno gospodarsko ravnotežje in brezposelnost. Keynes je
postal znanstvena opora gospodarske politike New Deal. Počasi je postalo jasno, da
sodobno gospodarstvo ni statično, marveč je dinamično in da morajo iskati ne naj-
boljšo izrabo trenutnega položaja, marveč največji dobiček gledano na dolgo dobo.
Pojavilo se je tudi vprašanje gospodarske moci. Na razpolago sta dve poti - pospe-
sevati rast odgovornih samoupravnih skupin ali pa se zanesti na moč države. Zaradi
vpliva liberalizma vidijo mnogi samo drugo možnost.

Ker so padle dogme klasične ekonomske teorije, je dana ekonomom sho-
lastične smeri večja možnost, da se uveljavijo v ekonomski teoriji.

David McCord Wright, ASSOCIATIONS, MORALS AND GROWTH (32-39)

Današnji družbi mnogo škodi intelektualni izolacionizem. Nova skupna
organizacija podjetnikov in delavcev bi morala najprej izvesti ekonomsko analizo in
se zediniti na določenem normativnem standardu. Za dvig življenjskega standarda ši-
rokih slojev je n.pr. potrebno zvišati produktivnost. Povečanje proizvodnje pa pome-
ni stalne spremembe tako v proizvodnji kot v potrošnji. Dinamična družba potrebuje
zato redni proces za stalno spreminjanje oblik, ker se bodo določene prizadete sku-
pine vedno upirale spremembi. Avtor izreka pomisleke tako proti osrednjemu načrtno-
mu uradu kot proti poklicnim organizacijam. Mnenja je, da more to nalogo še najbolje
opraviti sistem cen. Mnogi teologi so mnenja, da sta sistem cen in denarna tekma kot
taka vir večine moralnega zla. Avtorju se zdi, da je to posledica splošnega prece-
njevanja gospodarstva. Kviri ne samo pohlep po denarju, ampak tudi pohlep po oblasti.
Temelj sodobnega zla ni sestev cen in produktivnost, marveč padeč nrajnega standarda,
ki določa naše potrebe. Vprašanje je kvalitete značaja, zato je rešitev v vzposta-
vitvi moralnega standarda, ne v ustavitvi gospodarske rasti, marveč v pouku ljudi,
kako naj pametno rabijo uspehe te rasti.

Bernard W. Dempsey, S.J., OPPORTUNITY REGAINED (str. 40 - 47)

Čeprav stojimo danes v nevarnosti pred inflacijo, dočim je izšla o-
krožnica v dobi deflacije in depresije, so glavni problemi se isti: socialna pravič-
nost, subsidiarnost, stanovski red. V ZDA so razmere res drugačne kot v Evropi in se
je v zadnjih 25 letih marsikaj izboljšalo, toda to brez ali celo proti katoliškim
socialnim načelom. Primernejša razdelitev dohodkov kot posledica progresivnega ob-
davčenja predstavlja n.pr. delni napredek v socialni pravičnosti (dosežen drugače
kot priporočje papež v Q.a. 57 in 75) in izgubo v načelu subsidiarnosti. Unije in druge
organizirane skupine so zapletle v razredni boj tudi državo. Socialno skrbstvo ne
bi smelo biti organizirano v državni obliki (subsidiarnost). Svetlo točko predstavl-
ljajo razni skrbstveni in pokojninski skladi ter udeležba na dobičku, ki že sedaj
presegajo 2 milijardi dolarjev letno. Ker so samoupravni, ni kršena subsidiarnost,
razen tega se denar investira in ne porablja za izplačevanje trenutnih zahtev. Toda
treba jih je preizkusiti v dobi večje gospodarske stabilnosti. Glavni problemi pa so
kljub temu ostali nedotaknjeni: odprava razrednega boja in stanovski red.

Med nekatoličeni, ki so prisli do podobnih zaključkov kot okrožnica,
naštevajo pisec: Russell Davenport, The Dignity of Man, 1955 (ekspanzija zasebne ini-
ciative za socialne namene) Dean David, Peter Drucker in Walter Lippmann, Frederick
Hayek in Max Eastman.

V ZDA so posebne razmere, ki bi zaslužile, da bi skušali nanje naobr-
niti načela okrožnice: Velike korporacije. Od 21 industrijskih korporacij, ki so v
1. 1954 prodale izdelkov v vrednosti nad 1 milijardo dolarje, jih 8 vsebuje organi-
zacija prodaje, ki jih spravlja v stik s potrošniki s posledico, da se morajo nanje
ozirati, ker je dobiček pri enoti pri masovnih proizvodih majhen. Drugo je vprašanje
državne kontrole nad gospodarstvom, zlasti obdavčevanje. Povsod čakajo katoličane
naloge za znanstveno delo, ki je toliko potrebnejše, v kolikor so zlorabe vedno mož-
ne in zaradi vedno večje prepletenosti družbe tudi vedno usodnejše.

+ + + + +

Zadnja stran obsega seznam slovtva v angleščini, ki se nanaša na Q.a,

THE AMERICAN CATHOLIC SOCIOLOGICAL REVIEW

objavlja v marčevi številki 1956 (1.XVI.št. 1) dva članka, ki se nanašata na stanov-
ski družbeni red. Oba sta referata na letnih zborovanjih družbe, prvi iz 1.1954, dru-
gi iz 1. 1955.

Eduard Marciniak, SOME U.S. APPROXIMATIONS TO THE INDUSTRY COUNCIL IDEA (str.24-29)

Avtor naštevajo primere iz ZDA, kjer sta se podjetnik in delavec zdru-
žila za reševanje skupnih vprašanj in sta ustanovila v ta namen posebne organe. Pri-
mere razdeli v 3 skupine: a) pravna telesa (razsodišča), b) organizacije za posebne
namene, c) organizacije z več nameni, ki zadevajo določeno industrijo.

A) Anthracite Board of Conciliation, ustanovljen pred več kot 50 leti.
The Council of Industrial Relations of the Electrical Contracting Industry (1920),

The Industrial Relation Council of the Plumbing and Pipe Fitting Industry (1950), The New York City Trucking Authority (1951), The Joint Industry of the Electrical Industry of New York City The American Arbitration Association pa uposteva celo trojni vidik.

Razgovori
in razgledi
st.6. str. 12.

B) Mnogo teh organizacij je nastalo, ker so bile posredne panoge ogrožane: The National Bureau for Lathing and Plastering (1954), sodelujeta The Wallpaper Institute in The United Wallpaper Craftsmen; The National Coordinating Committee of the Beverage Industry (1950), The Nationwide Committee of Industry, Agriculture and Labor on Import-Export Policy (1953), The Foreign Oil Policy Committee, The Independent Advisory Committee to the Trucking Industry (1953), The Motion Picture Industry Council (1949), The Committee of Twelve (1950) v antracitni industriji. L. 1954 je 19 delavskih gradbenih organizacij ustanovilo posebno odbore, ki naj bi s podjetniki preučevali vprašanje znižanja stroškov.

C) The Millinery Stabilization Commission, The National Coat and Suit Industry Recovery Board (1935).

Bro. Gerald J. Schnepf, S.M., TEN YEARS OF THE INDUSTRY COUNCIL COMMITTEE (str. 30 - 36)

Ta odbor Družbe ameriških katoliških sociologov si je 10 let prizadeval, da bi pozivil zanimanje ter delavnost v duhu papeževega načrta za obnovo družbenega reda. Odbor se je ustanovil 27. novembra 1946 z 9 člani, danes jih šteje 24. Vprašanja je reševal, kakor so se pojavila. Prvotno ime: Industry Council Plan so spremenili v Industry Council Idea. Definicija je doživela 7 sprememb.

Raziskovanje, v koliko je ideja znana, je razkrilo, da je večina sociologov in oseb, ki se zanimajo za odnos med delavcem ter podjetnikom, idejo slabo poznala in ji je bila nenaklonjena. Toda na splošno so priznavali načela obče blaginje, pravne reforme in subsidiarnosti.

Raziskovanje (1953) o pouku okrožnic na katoliških šolah je pokazalo, da poučujejo po eno ali več socialnih okrožnic na 83% katoliških srednjih šol, 62% kolegijev in 41% bogoslovij.

Odbor je izdal že okrog 500 strani razmnoženih posebnih poročil, ki jih prejema okrog 400 naslovnikov.

V zvezi s tem delom je izšla knjiga Industrialism and The Popes (glej poročilo). L. 1953 je izšla 200 strani obsegajoča razmnožena knjižica, odgovori na 140 stavljenih vprašanj. Ker je še mnogo kontroverz med člani odbora, bo delo izdal predsednik pod svojim imenom z imeni nekaj glavnih sotrudnikov, ne pa kot uradno stališče odbora. Pripravlja se 40 - 50 strani obsegajoča brošura What Is The Industry Council Idea, ki naj prikaže uporabnost stanovske ideje za ameriško gospodarstvo.

Ko je odbor narastel, se je razdelil v 3 pododbore za preučevanje: a) obveznosti okrožnic, b) metode poučevanja okrožnic ter stanovske ideje in c) odnosov med delavci in podjetniki. Pripravlja se se četrti za preučevanje ameriškega prevzema stanovske ideje.

Odbor je podal posebna obširnejša poročila o: Labor - Management Relations Act (1947), Pros and Cons of Price Controls, The Functions of Industry Council, The Position of Government in the Industry Council Idea.

Zaradi zemljepisne oddaljenosti so seje odbora pismene.

Pokazalo se je, da je potrebno skupno preučevanje problemov s stališča več strok. L. 1953 so ustanovili poseben Interdisciplinary Committee (Catholic Business Association, Catholic Economic Association, National Catholic Rural Life Conference, American Catholic Sociological Society), ki pa ni začel delovati, ker se ni mogel zediniti na način poslovanja.

dreš

KNJIGE

INDUSTRIALISM AND THE POPLES, Mary Lois Edbert, C.H.M., Ph.D., and Gerald J. Schnepf, S.M., Ph.D., -P.J. Kennedy & Sons, New York 1953, 245 str.

Delo so pred objavo prebrali vsi člani Odbora za stanovsko idejo in še nekateri drugi (vsega okrog 40). Tako zrcali v dobronameri gledanje ameriških katoliških znanstvenikov - sociologov in moralistov na celotno zamisel stanovske ureditve družbe.

Deli se v 3 dele: I. Kaj je stanovska ideja? (3-23), II. Posebna načela za stanovsko ureditev (27-96), III. Socialna načela, ki so v posredni zvezi s stanovskim redom (99-187). Veliko vrednost knjige predstavlja izčrpana bibliografija papeških dokumentov, ki se nanašajo na stanovski red ter zelo obsežna bibliografija angleškega slovstva o problemih, ki jih knjiga obravnava. Katoliška dela so označena z zvezdico, kar je dobrodošla orientacija za vsakogar, ki mu pisci niso že sicer znani. Priključeno je tudi osebno in stvarno kazalo. Uvod je napisal nadškof Robert E. Lucey (San Antonio).

I. "Stanovski red (Industry Council Plan) je predlagan sestav družbene in gospodarske organizacije, ki bo funkcionalna, demokratična, pravno priznana, pa ne kontrolirana od države in izravnana, da bo dosegala priznanje tako pravice podincev kot obče blaginje" (3). "Ta reforma ne vključuje revolucije ali prevrnitve sedanjega sestava, marveč evolucijo v urejeno, organično družbo" (23).

II. Delo naštevata naslednjih 3 temeljnih načel, ki so gradilna za stanovski družbeni red:

1. Organična zgrajenost družbe, ki jo označuje občestvenost, razčlenjenost družbe po opravih in osebna odgovornost vseh za sodelovanje pri ostvarjanju obče blaginje.
2. Dogledno izvajanje subsidiarnega načela, po katerem se posvečajo višje družbene edinice samo onim nalogam, ki jih nižje ne morejo dosežati.
3. Zagotovitev svobode, ki ni samovoljnost in ki vključuje priznanje zakonite oblasti ter njenih pristojnih ukazov.
4. Zajamcena samoprava, ki temelji na pravici združevanja.
5. Zgrajenost družbe po stopnjah s stopnjevano oblastjo, ki se razteza tudi na meddržavno področje.
6. Javnopravni značaj korporacij.
7. Vodilno načelo gospodarstva mora biti obča blaginja, ki temelji na človekovi naravi in jo morajo vsi soustvarjati.
8. Omejena intervencija države (z izjemo zakonodaje, ki spada v njeno pristojnost), ki obsega: a) narevnavanje vsakega življenja v državi k obči blaginji, b) nadziranje občestva in delov, da se kaj ne izpridi, c) vzpodbujanje, če opazi kje pesanje družbotvornih sil, in c) brzdaje zlasti s pravnim redom, če bo hotel kdo prestopiti mej svojih nalog in pristojnosti.

III. Posredno v zvezi s stanovskim redom so načela, ki urejajo - pravico Cerkve do odločanja o gospodarskih in družbenih vprašanjih, naloge in meje države, človekovo osebnost in družnost, socialno pravičnost, pravno reformo, rabo osnovnih dobrin in zasebne lastnine, delo, družino ter mednarodni red.

Avtorja sta zelo posrečeno razporedila papeške socialne okrožnice, predvsem seveda Q. a., pa tudi druge papeške dokumente od Leona XIII. do Pija XII., ki se nanašajo na stanovski red. Že kot zbirka papeških dokumentov predstavlja odlično delo. Eden avtorjev pa je potožil, da je delo ob izidu zelo obilo pohval od kritikov in strokovnjakov, da pa ni naslo dovolj odziva pri kupcih. dres

William Guy Carr, R.D., The Red Fog Over America, 1. izdaja december 1955, 224 str.
Pawns In The Game, 2. izdaja marec 1956, 198 strani s stvarnim in osebnim kazalom.

O avtorju in obeh knjigah sem na kratko poročal v Slovenski državi. Tu se mi zdj važno opozoriti na obe deli, ker je dobro za tiste, ki se ukvarjajo s teorijo družbenega življenja, da poznajo tudi dejanske sile, ki se pojavljajo zlasti na zunaj manj vidno. Nekje sem videl to ponazoritev človeške družbe. Obe knjigi opisujeta predstavnike negativnih vrednot v družbi. Vsak naj sam presodi, v koliko je pravilno avtorjevo prepričanje o organizirani fronti Satana proti božjemu redu. Vazna so dejstva, ki jih bo težko izpodbijati.

Zanimivo je tudi, da so se mogli Illuminati posluževati širših družbenih slojev šole, ko so duhovno moči vere v veliki meri usahnile in izgubile vse življenjske uravnavalne moči, ko je tudi povprečni človek začel posnemati višje sloje v avtonomnosti poedinih področij. Komentatorica D. Thompson je nekje pravilno zapisala, da je komunizem potreboval primerno duhovno okolje, da se je mogel tako razširiti kot se je danes. V visokem srednjem veku bi bilo kaj takega nemogoče, pa naj bi imel na razpolago tudi vsa najmodernejša propagandna sredstva. Četudi bi Carrova hipoteza ne bila sto odstotno pravilna, nakazana ročitev je gotovo zdrava: počivitev krščanstva ter aktivno delo vseh dobrih in postenih ljudi, zlasti tudi pravilna raba vseh možnosti, ki jih nudi sodobna demokratska ureditev družbe. Zli elementi se morejo uveljaviti samo, če dobri spe. Nekdo je pravilno opomnil, da za katoliške člane unije ni dovolj, če odidejo iz unijskega zborovanja ob 10ih zvečer, opravijo večerno molitev in s čisto vestjo zaspe. Komunisti namreč namenoma zavlačujejo sestanke, da odidejo domov so tisti redki "dobri" ljudje, ki so takih sestankov sploh udeležujejo, da potem sklopajo resolucije in dolocajo delo unij v komunističnem ali vsaj filokomunističnem duhu.

Po načinu dela spominja delo družbe National Federation of Christian Laymen na delo Kristonoscev v ZDA - brez velikoga organizacijskega aparata vzpodbujati poedince in skupine k pravilnemu in odločnemu ravnanju, siriti optimizem proti prevladujočemu misljenju, ki je zlasti dobrodošlo vsem tem podtalnim ter zakulisnim silam, da namreč ni mogoče ničesar storiti. Kristonosci so izdali knjigo "You can change the world" - v kateri so s konkretnimi primeri pokazali, kako so imele odločne akcije povsem povprečnih ljudi brez položajev in zvez svetovne posledice.

Kdor knjig ne more sam dobiti, mu jih lahko posreduje urednik. Cena obeh je 3.- \$ plus poština. dres

